

GU JOURNALEN

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #1 MARS 2024

NYHETER

**IT-fakulteten
utreds vidare**

NYHETER

**GU lämnar
Kristineberg**

REPORTAGE

**Så återlämnas
kulturhistoriska föremål**

Religion omfattar allt

Det menar religionsvetaren Göran Larsson

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

GU JOURNALEN

har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

Chefredaktör & ansvarig utgivare:
Allan Eriksson,
tjänstledig,

T.f chefredaktör & ansvarig utgivare:
Eva Lundgren,
tel: 031-786 10 81,
e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf:
Johan Wingborg,
tel: 070-595 38 01,
e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Eurén,
tel: 031-786 43 81,
e-post: anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen,
Göteborgs universitet,
Box 100, 405 30,
Göteborg

e-post: gu-journalen@gu.se

Internet: gu-journalen.gu.se

Upplaga: 4 000 ex

ISSN: 1402-9626

Material: För obeställt material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen.

Tryckeri: ByWind

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

22

Göran Larsson

19

Vad innebär Nato?

39

Kulturföremål återlämnas.

32

Föreställning i mål.

Innehåll

Nyheter 04-20

- 04 IT-fakulteten utreds.
- 05 En alltför radikal lösning, menar dekan.
- 06 GU söker annan huvudman för Kristineberg.
- 07 Ny arena för hållbart samarbete.
- 08 Risk för ökad politisering av forskningen.
- 10 Säker IT-miljö för forskningsdata.
- 11 Satsning på folkbildning.
- 11 Demokratiproblem inom islam.
- 13 Stöd för nyttiggörande.
- 14 Så får du hjälp att ta ditt projekt vidare.
- 16 Konflikt rådgivning.
- 17 Primulaproblem lösta.
- 18 Hälsovetare flyttar in när geovetare flyttar ut.
- 19 Detta innebär Nato.
- 20 Ny dekan på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Profilen 22-25

- 22 Göran Larsson vill förstå ungas dragning till extremism.

Reportage 26-41

- 26 Läkemedel kan hjälpa vid preeklampsi.
- 28 Går det att vara internationell och klimatsmart?
- 30 Läs dag på Pedagoggen.
- 32 Fotbolls föreställning sparkar igång.
- 34 Symposium om barns rätt till kultur.
- 37 Arkeologiska genombrott i Nature.
- 39 Kulturföremål förs tillbaka hem.
- 41 Mordisk isländsk berättelse.

Folk 42-52

- 42 Forskning om dem som ingen vill ha.
- 44 Leora Bar-el och allas rätt till sitt språk.
- 46 Ola Sigurdson flyttar till Oslo.
- 49 En båge genom tiden.
- 50 Marina Panova ny chef på Tjärnö.

"Small and smart" – en snäv strategi?

slutet av januari drabbades många svenska myndigheter av en utpressningsattack och personalsystemet Primula fick stängas ner. Många av er använder inte systemet dagligdags men det är vitalt, inte bara för att rätt lön ska kunna utbetalas. Attacker som den här ökar tyvärr i takt med att säkerhetsläget i världen förvärras. Vi har redan höjt vår beredskap och arbetar systematiskt på Göteborgs universitet med att upptäcka och vidta åtgärder för att skydda oss mot IT-attacker. Detta gjorde att vi i ett väldigt tidigt skede upptäckte problemet och kunde stänga av kontakten med Primula för att skydda resten av vår IT-miljö. Sedan ett par veckor är Primula öppet igen och vi kan jobba på som vanligt. Jag vill tacka alla berörda som arbetade intensivt med att hantera och hålla oss informerade om situationen och alla i verksamheten för ert tålamod.

Samma dag som denna tidning går till tryck sammanträder universitetsstyrelsen. Två mycket viktiga utredningar behandlas för information och ställningstagande kring fortsatt väg fram. Den ena utredningen handlar om IT-fakultetens organisering och placering. Bakgrunden är som ni säkert minns att Chalmers beslutat att på sikt lämna Lindholmen, vilket innebär förändrade förutsättningar för oss. Den andra utredningen gäller organisation och styrning av de marina fältstationerna Tjärnö marina laboratorium och Kristineberg Center för

marin forskning och innovation. Uppdraget har sin grund i att Naturvetenskapliga fakulteten på sikt ska nå en budget i balans. Läs mer om utredningarna i denna tidning.

I början av året har jag hunnit träffa mina rektorskollegor i landet vid flera tillfällen. Först träffades vi tillsammans med forskningsfinansiärerna för att bland annat prata om våra inspel till forskningspropositionen och hur vi ser på utvecklingen av svensk forskning. Rektorerna har också träffat statssekreterare Maria Nilsson som talade om vår sektors utmaningar och prioriteringar som regeringen just nu jobbar med. Det handlar dels om forskningspropositionen, dels om att utbildningsdepartementet tar fram en så kallad STEM-strategi. Strategin handlar om hur Sverige ska stärka unga människors intresse och kunskaper inom specifikt naturvetenskap, teknik, ingenjörskunskap och matematik. Ledordet är att Sverige alltid varit ett "small and smart-country", där vår framgång i stor utsträckning byggts på att vi varit duktiga inom ingenjörskunskap och innovation. Regeringen menar att ett litet land måste prioritera och det kommer att göras genom att satsa utifrån nämnda STEM-strategi. Vi var flera som höjde våra röster för att Sverige även behöver stark forskning och utbildning inom många andra områden för att möta nuvarande och framtida utmaningar.

Även statssekreteraren betonade det osäkra världsläget och betydelsen av att lärosätena stärker sitt säkerhetsarbete och genomför riskanalyser när vi inleder nya internationella samarbeten. Med anledning av säkerhetsläget har också en särskild utredning genomförts på regeringens uppdrag. Den gäller förstärkt kompetens i säkerhetsfrågor i universitetens styrelser. Även den har vi rektorer pratat ihop oss om. Nu återstår att se vilka förslag regeringen väljer att gå vidare med.

Malin Broberg

Rektor MALIN BROBERG

Kultur som minne, språk och politiskt sprängstoff

Staden som minnesbärare är temat för antologin *En båge genom tiden - ritualer kring en Göteborgshistoria*.

Boken handlar om Flickläroverket, sedermera Kjellbergsska gymnasiet, som revs förra året för att ge plats åt en ny konstnärlig byggnad.

En skola är dock inte vilket hus som helst utan en plats för kunskapsöverföring, minnen och framtidsdrömmar, påpekar bokens redaktör Monica Sand, som menar att Flickläroverket är en del av stadens kvinnoarv.

Skolans betydelse för kulturutövning och kulturöverförande är något som bland annat uppmärksammas under ett symposium i april. Det är företrädare för Konstnärliga fakulteten som står bakom arrangemanget som bland annat handlar om barns rätt att göra sig hörda och bli lyssnade på.

Kultur kan också vara politiskt laddat. Adriana Muñoz berättar om hur återförandet av kulturföremål till ursprungsbefolkningar kan åstadkomma svårlösta konflikter.

Språk är en självklar del av vår kultur. Leora Bar-el förklarar att språk är nyckeln för att förstå det mänskliga sinnet.

Detta nummer innehåller också ett samtal om internationalisering och hållbarhet. Forskare vill vara produktiva och hålla kontakt med kollegor i andra länder. "Finns det en konflikt mellan att vara uppdaterad på sitt fält och minska resandet, vinner nog behovet att vara uppdaterad", säger exempelvis Andréas Litsegård.

GU Journalens redaktion önskar en trevlig läsning!

Eva Lundgren

Ytterligare underlag krävs för IT-fakulteten

GU lämnar lokalerna på Lindholmen och avvecklar IT-fakulteten, vars verksamheter flyttas till andra fakulteter. Det är rektor Malin Brobergs intention att gå vidare med de rekommendationer som presenterats i den nyligen genomförda utredningen av IT-fakulteten.

– Jag kommer att ha fortlöpande möten med en grupp representanter för de tre berörda fakulteterna för att hitta bästa möjliga lösningar för framtiden, förklarar Malin Broberg.

MALIN BROBERG betonar att både forskning och utbildning vid IT-fakulteten är av stor betydelse för GU.

– Att fakulteten utretts har ingenting med brister i verksamheten att göra, tvärtom är IT-fakulteten mycket framgångsrik. Bakgrunden är istället de förändrade förutsättningarna för GU:s verksamhet på Lindholmen i och med att Chalmers beslutat att lämna området.

Till detta kommer att IT-fakulteten är relativt liten för att bära de kostnader och den administration som hör till en fakultet.

Malin Broberg avser nu att gå vidare med utredningens förslag och undersöka möjligheten att föra över verksamheterna till Naturvetenskapliga och Samhällsvetenskapliga fakulteterna och därefter lämna Lindholmen.

– MEN DET ÄR universitetsstyrelsen som har mandat att fatta beslut om fakultetsindelning, så det är ytterst deras fråga. Styrelsen kommer säkert att vilja ha fördjupade underlag när det gäller förutsättningar för exempelvis ekonomi och lokaler. Först när vi tagit fram dessa kan vi gå vidare med ytterligare beslut.

Malin Broberg menar att processen kräver en ordentlig genomlysning av vilka möjligheter, utmaningar och konsekvenser en avveckling av IT-fakulteten kan ha.

– Olika fakulteter och institutioner har olika fördelningsmodeller; det handlar

»Jag kommer nu att ha kontinuerliga möten med ledningen för de tre berörda fakulteterna, prefekter på IT-fakulteten och studentkåren för att hitta bästa möjliga lösningar för framtiden.«

Malin Broberg

bland annat om hantering av fakultetsanslag, utbildningsuppdrag och lokalförsörjning. För IT-fakulteten, dess institutioner och studenter, är det viktigt att alla dessa frågor klargörs. Men också för Naturvetenskapliga och Samhällsvetenskapliga fakulteterna, som inte lika länge varit insatta i förändringsprocessen, är det betydelsefullt att genomlysna förutsättningarna.

Ett beslut får dock inte dra ut på tiden, förklarar Malin Broberg.

– Det handlar om att hitta en balans mellan att ta fram ett bra underlag och samtidigt inte låta medarbetare och studenter sväva alltför länge i ovisshet. Ambitionen är därför att universitetsstyrelsen fattar beslut senast under hösten.

Malin Broberg menar att hon vid sina möten med IT-fakulteten mött både positiv förväntan och oro inför planerna på förändring.

– BÅDE PERSONAL och studenter identifierar sig starkt med IT-fakulteten och platsen Lindholmen och det finns till exempel oro för hur forskning

Dick Stenmark

Starkt kritisk mot avveckling

och utbildning inom IT-ämnet ska kunna hålla ihop om de flyttar till två fakulteter. Samtidigt finns det flera ämnen med stark identitet vid våra olika fakulteter och många tvärande samarbeten. Jag kommer nu att ha kontinuerliga möten med ledningen för de tre berörda fakulteterna, prefekter på IT-fakulteten och studentkåren för att hitta bästa möjliga lösningar för framtiden. Det viktiga är att vi genomför en förändring på ett så ansvarsfullt och genomtänkt sätt som möjligt, förklarar Malin Broberg.

Fakta: I juni förra året fattade dåvarande rektor beslut om en utredning av en framtida organisering av IT-fakulteten. Orsaken var att Chalmers lämnar Lindholmen senast 2029. I januari presenterade utredaren Jörgen Tholin sitt förslag. De innebär bland annat att GU lämnar Lindholmen och att IT-fakultetens två institutioner flyttas till Naturvetenskapliga fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

IT-fakulteten har en mycket väl fungerande verksamhet av hög kvalitet, påpekar dekan Dick Stenmark, som är starkt kritisk till planen att flytta verksamheten till två andra fakulteter.

– Vi anser att utredarens förslag att avveckla IT-fakulteten är en väldigt radikal lösning på ett problem som inte finns.

IT-FAKULTETEN ÄR en sammanhållande och drivande kraft för utbildning, forskning och samverkan inom IT-området vid Göteborgs universitet, påpekar Dick Stenmark.

– Att nedmontera den strategiska fakultetsnivån och utlokalisera institutionerna gör att översikten och det långsiktiga utvecklingsperspektivet går förlorat. Det blir mycket svårare att bibehålla en konsekvent linje när besluten kommer att fattas av två av varandra oberoende fakulteter, som dessutom saknar ämneskompetens. För oss är det självklart att detta inte kommer att lyfta och utveckla

»Att utredningen inte innehåller någon form av analys är ett underbetyg åt utredaren ...«

Dick Stenmark

det expansiva IT-området utan vi ser avvecklingen av fakulteten som ett stort hot mot områdets fortsatta utveckling vid Göteborgs universitet.

Det som initierade utredningen av IT-fakulteten var Chalmers beslut att lämna Lindholmen till 2029.

– Det är en föresats som man redan delvis börjat backa från. Om beslutet fullföljs för övrig Chalmersverksamhet kommer det förstås att få konsekvenser för IT-fakulteten, men inte på en nivå som hotar vår verksamhet. IT-fakulteten har, som rektor påpekar, en mycket väl fungerande verksamhet av hög kvalitet och har inga ekonomiska problem. Vi anser att utredarens förslag att avveckla IT-fakulteten är en väldigt

radikal lösning på ett problem som inte finns.

UTREDNINGENS slutsatser är baserade på förvånansvärt svaga argument och rapporten saknar ett strategiskt perspektiv, menar Dick Stenmark.

– Vi är mycket förvånade över och frågande inför att rektor är beredd att så tydligt välja inriktning innan ett fungerande beslutsunderlag med saklig argumentation finns på bordet. Att utredningen inte innehåller någon form av analys är ett underbetyg åt utredaren och innebär att nya utredningar nu måste påbörjas. Vi noterar tacksamt att rektor i den fortsatta processen avser att involvera både IT-fakultetens ledning, de tilltänkta mottagande fakulteterna samt studenterna – något som redan påbörjats – men vi hade självklart sett att så skett innan en inriktning så tydligt aviserats.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

GU lämnar över ansvaret för Kristineberg

GU lämnar ansvaret för Kristineberg center för marin forskning och innovation. Parallellt inleds förhandlingar med RISE om att ta över huvudmannaskapet.

Samtidigt fortsätter GU att driva Tjärnö marina laboratorium.

Det är innehållet i ett yttrande från Naturvetenskapliga fakultetsstyrelsen till rektor den 1 februari.

DET VAR I JUNI förra året som rektor gav Naturvetenskapliga fakultetsstyrelsen i uppdrag att utreda vilken marin forskningsstation som inte längre ska ha GU som huvudman. Den 25 januari presenterade utredaren Ingrid Petersson sitt förslag, som innebär att GU lämnar huvudmannaskapet för Kristineberg center för marin forskning och innovation och kvarstår som ensam huvudman för Tjärnö marina laboratorium.

- Båda stationerna är jättebra och har viktig verksamhet, betonar dekan Göran Hilmersson. Men det är dyrt att driva forskningsstationer och det är inte ekonomiskt hållbart att ha ansvaret för två anläggningar. Fakulteten har inget överskott att ta av. Fakultetsstyrelsen föreslår därför att GU lämnar huvudmannaskapet för Kristineberg men behåller Tjärnö som anses vara större med både mer utbildning och forskning. Det är bättre att satsa där vi redan har mest verksamhet.

Kristineberg center för marin forskning och innovation bildades i januari 2022 med GU som huvudman och i samverkan med IVL Svenska Miljöinstitutet, Chalmers,

Drönar foto: EDUARDO INFANTES

KTH och Research Institutes of Sweden (RISE). Forskningsstationen är en av världens äldsta med framstående verksamhet inom bland annat djuphavsforskning.

- RISE HAR VISAT intresse att eventuellt ta över huvudmannaskapet, vilket jag tror vore en utmärkt lösning. Men

förklarar **Göran Hilmersson**.

Linus Hammar Perry är föreståndare på Kristineberg. Han påpekar att centrumets partnerskap haft kort tid på sig att utvecklas - bara två år - och att utredningens jämförelse med Tjärnö av många uppfattats som en smula osaklig.

» ... våra medarbetare är taggade att bidra på bästa sätt.«

Linus Hammar Perry

- Vi beklagar också att stationerna ställts mot varandra, det hade inte behövts för att komma fram till samma slutsats, att Kristineberg lämpar sig mer för en ny huvudman när GU inte anser sig kunna behålla båda.

- Men Kristineberg har haft en annan huvudman i 131 år så det här är inte något nytt. Om en annan part är villig att

investera i vår verksamhet och blicka framåt är våra medarbetare taggade att bidra på bästa sätt. Blir det RISE som tar över kommer verksamheten sannolikt att förskjutas mer mot teknikutveckling, vilket är något vi redan eftersträvar i våra verksamhetsmål. Det viktiga är dock att förändringen inte sker på bekostnad av den befintliga excellenta marina forskning som definierar stationen, samt att GU blir kvar som en aktiv part i centrumet.

UTREDNINGEN FÖRESLÅR

också att förhandlingar med en ny huvudman sker ganska omgående så att ett avtal är på plats före halvårsskiftet 2024 och en överlåtelse kan ske den 1 januari 2025.

- Jag har respekt för utredarens uppfattning att man inte bör dra ut på förhand-

Wexus ny arena för hållbarhet

lingarna, säger Linus Hammar Perry. Men det är också viktigt att förhandlingsproceduren respekterar verksamheten och inte fattar beslut i all hast.

Marina Panova, föreståndare på Tjärnö marina laboratorium, hoppas att både Tjärnö och Kristineberg

fortsätter utvecklas.

- En ökad satsning Tjärnö, med nya forskare och fler projekt, vore förstås roligt. Men fokus just nu måste vara på att bra beslut fattas för personalen på Kristineberg.

För GU:s del är det viktigt att vara kvar på Kristineberg, betonar Göran Hilmersson.

- GU vill fortsätta utveckla sin framstående marina verksamhet och i det arbetet kommer Kristineberg att spela en betydelsefull roll även i framtiden.

Eva Lundgren

➔ **Fakta:** Kristinebergs zoologiska hafsstation grundades 1877 och drevs fram till och med 2007 av Kungl. Vetenskapsakademien, i nära samverkan med Göteborgs universitet. Åren 2008–2017 var stationen en del av Sven Lovén centrum för marina vetenskaper, som 2017 bytte namn till Lovén centrum för marin infrastruktur. Sedan 2018 hör stationen till institutionen för marina vetenskaper. I januari 2022 bildades konsortiet Kristineberg center för marin forskning och innovation med GU som huvudman, och i samverkan med IVL Svenska Miljöinstitutet, Chalmers, KTH och Research Institutes of Sweden (RISE). Flera utredningar av GU:s fältstationer har gjorts under åren. Den senaste, *Organisation och styrning av de marina forskningsstationerna*, presenterades den 25 januari av Ingrid Petersson, tidigare generaldirektör vid forskningsrådet Formas.

Vid årsskiftet startade samverkansarenan Wexus, Västsveriges nexus för hållbar utveckling, med GU, Chalmers och Högskolan Väst som ägare.

- Vi jobbar regionalt men med ett nationellt och globalt perspektiv och kan kanske bli ett exempel på hur hållbarhetsfrågor kan hantearas genom samarbete, säger föreståndaren Tomas Berglund.

MED UTGÅNGSPUNKT i den utredning av GMV:s verksamhet som gjorts har tidigare rektor Pam Fredman lett arbetet med den västsvenska samverkansarena som nu etablerats. I somras tecknades ett konsortieavtal mellan GU, Chalmers och Högskolan Väst. Målsättningen är att också Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde samt University of Jönköping blir konsortieägare.

- I samband med att Wexus etablerades vid årsskiftet samlades GMV:s verksamheter till GU som är värdinstitution, berättar Pam Fredman. Wexus har en verksamhetsidé, ett verksamhetsuppdrag samt en verksamhetsplan för 2024 som speglar en uppstart. Ska man tänka nytt får man inte ha alltför mycket bestämt redan från början.

Mycket kraft har lagts på arenans namn.

- Det gällde att hitta ett namn som alla samverkanspartner kan passa in i. Vi valde därför att utgå från ordet "nexus" som betyder förbindelse eller samband, vilket är just vad vi vill hålla på med. Västra Götalandsregionen är inbjuden som medgrundare och har en representant i styr-

»Kontexten är västsvensk men perspektivet globalt.«

Tomas Berglund

gruppen och Trollhättans Stad har lämnat in en ansökan. Som samverkansarena öppnar Wexus för partnerskap från offentliga och privata aktörer och civilsamhället i Västsverige.

Huset är byggt, nu gäller det att fylla det med verksamhet, förklarar föreståndaren Tomas Berglund.

- VI VILL VERKA för ett helhetsperspektiv som tar hänsyn till både ekologisk, ekonomisk, social och kulturell hållbarhet. Inte minst viktigt är hållbarhet ur ett segregationsperspektiv. Vi har höga ambitioner och kommer att engagera oss i riktigt bra projekt.

Verksamheten vid Wexus ska skapa mervärde för och synergier mellan akademien och andra samhällsaktörer, betonar Pam Fredman.

- Inte minst viktigt är att få med studenterna som utifrån

sina olika discipliner kan samverka med andra. Högskolan Väst, som är ledande när det gäller arbetsintegrerat lärande, har här mycket att bidra med när det gäller att skapa kontakter mellan studenter och företag.

ARENAN HAR ETT västsvenskt perspektiv, förklarar Tomas Berglund.

- Västsverige ska stå i centrum för verksamheten, men det är viktigt att också förstå hur vår region hänger ihop med övriga världen. Kontexten är västsvensk men perspektivet globalt.

I högskolelagen står att högskolan ska samverka med övriga samhället samt bidra till hållbar utveckling.

- Så detta är ingenting lärosätena kan välja att inte göra, påpekar Pam Fredman. Men det gäller att vara uthållig, inom hållbarhet finns ingen quickfix, utan det krävs ett ständigt, tålmodigt arbete.

➔ **Fakta:** Göteborgs universitet, Chalmers och Högskolan Väst startade vid årsskiftet samverkansarenan Wexus, Västsveriges nexus för hållbar utveckling (West Sweden Nexus for Sustainable Development) Wexus ska arbeta i nära samverkan med Västra Götalandsregionen. Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde och University of Jönköping är inbjudna att gå med och även andra samhällsaktörer kommer att bjudas in för partnerskap. Utvecklingsarbetet har letts av Pam Fredman. Föreståndare för Wexus är Tomas Berglund, professor i sociologi. Mer information: <https://wexus.se/>.

Text: Eva Lundgren
Foto: Johan Wingborg

Risk för ökad politisk styrning

Avsaknad av ett övergripande perspektiv, risk för ökad politisk styrning samt minskat forskarinflytande, det är några kritiska synpunkter som GU för fram i sitt yttrande över förslaget till ny struktur för forskningsfinansiering.

– Vi ställer oss bakom utredningens kriterier för framtidens forsknings- och innovationsfinansiering. Men vi är tveksamma till att förslaget är rätt sätt att uppfylla dessa kriterier, förklarar prorektor Carina Mallard.

DET VAR DEN 1 september 2022 som Ingrid Petersson, tidigare generaldirektör vid Formas, fick regeringens uppdrag att utreda en framtida organisering av den statliga forskningsfinansieringen. Utgångspunkten var bland annat att dagens system uppfattas som alltför administrativt komplicerat. Det uppfattas heller inte ha lett till ökad kvalitet hos forskningen, trots ökade resurser.

I oktober förra året var utredningen klar. Där föreslås bland annat att de statliga finansierarna Vetenskapsrådet, Formas, Forte och Vinnova läggs ner. Också Energimyndighetens externa forskningsfinansiering ska upphöra, liksom utlysningar av forskningsanslag från an-

dra myndigheter, med undantag för Rymdstyrelsen.

Istället föreslås tre nya myndigheter: Vetenskapsmyndigheten, med ansvar för excellent och banbrytande forskning, Myndigheten för strategisk forskning, med ansvar för forskning med stor betydelse för samhälle och näringsliv, samt Innovationsmyndigheten, med ansvar för nyttiggörande och implementering av forskning.

Nu har svaren kommit från närmare 200 remissinstanser.

Vid GU har remissvaret satts samman av en skrivgrupp med forskare från olika ämnesområden, ledd av Sigríður Beck, enhetschef på Forsknings- och innovationskontoret.

UTREDNINGEN BYGGER PÅ ett imponerande arbete, konstaterar Carina Mallard.

– Det GU ställer sig bakom är bland annat de kriterier för framtidens forsknings- och innovationsfinansiering som utredningen betonar, exempelvis att den ska värna fri forskning, ge goda förutsättningar för internationella samarbeten och vara enkel med låga administrativa kostnader. GU saknar dock en konsekvens- och riskanalys som styrker förslaget och visar att det faktiskt skulle råda bot på de föregivna bristerna hos dagens system. En så här omfattande omorganisation kommer ju att kräva

»Det innebär alltså en ytterligare politisering av svensk forskning samtidigt som forskarvärldens sakkunskap riskerar att inte tillräckligt tas tillvara.«

Carina Mallard

både tid och pengar.

GU saknar också ett övergripande perspektiv på svensk forskningsfinansiering.

– Uppdraget var att utreda den statliga finansieringen, men forskning får ju medel även från privata och internationella finansierare. Om svensk forskning har god eller svag kvalitetsutveckling i förhållande till resurserna går inte att uttala sig om utan att titta på hela finansieringssystemet.

ENLIGT FÖRSLAGET SKA

Vetenskapsmyndigheten innehålla sex beslutande organ, bland annat fyra vetenskapliga råd som tillsammans täcker alla vetenskapsområden, berättar Carina Mallard.

– Utbildningsvetenskaplig och konstnärlig forskning föreslås dock avvecklas som fristående områden. Vi menar att det riskerar leda till att dessa viktiga områden hämmas i sin utveckling. Konstnärlig forskning och

exempelvis humaniora är två olika saker. Vi ifrågasätter också att Vetenskapsmyndigheten ensamt ska finansiera all grundforskning. Jämfört med dagens tilldelning till VR, Formas och Forte riskerar det minska medlen till fri grundforskning med uppskattningsvis en fjärdedel.

FÖRUTOM DE vetenskapliga råden ska Vetenskapsmyndigheten också ha två råd inom forskningsinfrastruktur, ett för storskalig infrastruktur, exempelvis MAX IV i Lund, och ett för digitala forskningsinfrastrukturer.

– Tobias Krantz föreslog i en utredning för två år sedan att en särskild myndighet för digitala infrastrukturer skulle inrättas. Det tycker vi är ett bättre förslag. Vi oroar oss också för att Vetenskapsmyndighetens budget kommer att urholkas ytterligare, om den förutom grundforskning, också ska finansiera nationell forskningsinfrastruktur.

DE TVÅ ANDRA myndigheterna ska styras av politiskt tillsatta personer, berättar Carina Mallard.

– Det innebär alltså en ytterligare politisering av svensk forskning samtidigt som forskarvärldens sakkunskap riskerar att inte tillräckligt tas tillvara.

GU är också kritiskt till att överföra ansvaret för internationella samarbeten, inklusive

Carina Mallard är tveksam till att utredningens förslag leder till effektivare forskningsfinansiering.

EU-program, till Myndigheten för strategisk forskning.

- Sverige kan absolut bli bättre på att söka och få EU-medel, men det kan ske inom den nuvarande strukturen och kräver inte en omorganisation, menar Carina Mallard.

GU påpekar också att det är oklart hur de nya myndigheterna ska samverka.

- VI MENAR ATT DET nuvarande systemet främjar nära kontakter mellan forskare och experter vid relevanta myndigheter och andra intressenter. Detta understödjer både effektiv implementering av forskningsresultat och utveckling av nya forskningsfrågor. Vi ser inte en sådan samverkan i utredningens förslag.

En förenklad administration när det gäller forskningsansökningar är dock viktigt

och det finns säkert även ytterligare sätt att förbättra finansieringssystemet, menar Carina Mallard.

- Men vi kan inte se varför det måste ske genom en total omorganisation. Förslaget innebär en ökad politisk styrning och minskat inflytande för vetenskapssamhället, och det menar vi är fel väg att gå. Man kan inte i förväg bestämma vad nyfikenhetsforskning ska leda till. Utan grundforskning hade vi kunnat gå miste om många nya revolutionerande upptäckter, exempelvis gensaxen CRISPR-cas9 och mRNA-vaccin mot covid-19.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

»Utan grundforskning hade vi kunnat gå miste om många nya revolutionerande upptäckter, exempelvis gensaxen CRISPR-cas9 och mRNA-vaccin mot covid-19.«

Carina Mallard

➔ **Fakta: Utredningen En ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation** föreslår tre nya myndigheter: Vetenskapsmyndigheten som ska ansvara för satsningar på excellent och banbrytande forskning, Myndigheten för strategisk forskning som ska ansvara för forskning inom områden med stor betydelse för samhälle och näringsliv, samt Innovationsmyndigheten som ska underlätta nyttiggörande och implementering av forskning.

Utredningens sju kriterier för framtidens forsknings- och innovationsfinansiering är att den

ska: värna den fria forskningen, stimulera internationellt konkurrenskraftig och banbrytande forskning, säkra kunskap och innovationsförmåga för att lösa samhällets utmaningar, bidra till forskningsanknuten utbildning och livslångt lärande, ge goda förutsättningar för internationella samarbeten, ge en tydlig riktning och förmåga till prioriteringar när det gäller forskning och innovation samt vara enkel och tydlig med låga administrativa kostnader.

Utredare är Ingrid Petersson, tidigare generaldirektör vid Formas.

Säker IT-miljö för forskning

Sedan januari 2024 finns en ny IT-miljö på GU som ska underlätta korrekt hantering av skyddsvärda forskningsdata. Lagring, vetenskaplig bearbetning och delning av datan sker på centrala servrar.

– Forskaren bearbetar och analyserar sina data genom ett fjärrskrivbord med Windows-miljö. Lösningen kommer att göra det lättare att följa alla lagkrav kring säkerhet, dokumentation och arkivering, förklarar Max Petzold, vice rektor samt ordförande i styrgruppen för projektet *Säker IT-miljö*.

TRE-PROJEKTET (Trusted Research Environment) startade i september 2022. Bland annat bildades en arbetsgrupp bestående av forskare med uppdrag att säkerställa att de tjänster som tas fram motsvarar målgruppens

behov. Under hösten har miljön testats och vidareutvecklats med hjälp av den respons som kommit in.

SEDAN JANUARI i år finns miljön tillgänglig för GU:s medarbetare.

– Miljön är säker men vi kan inte släppa in alla intresserade med en gång utan kommer att testa kapaciteten och användarmiljön genom ett begränsat antal projekt med känsliga personuppgifter under början av 2024, berättar Max Petzold. Förhoppningsvis kommer alla intresserade att kunna släppas in under våren. Då kommer också funktionaliteten att utökas från endast statistisk analys till även programvaror för kvalitativ analys samt ljud och bild.

TRE-projektet handlar framför allt om att skapa hög säkerhet för GU:s forskningsdata. Men systemet ska också underlätta för forskarna att göra rätt.

– Istället för att exempelvis

»Att skicka information mellan olika grupper innebär alltid risker, det slipper man om alla i gruppen jobbar i TRE.«

Max Petzold

ha all information på sin egen dator, där man själv ansvarar för säkerhet, uppdatering, dokumentation och arkivering, kan allt sådant skötas inom en gemensam miljö, berättar Mathilda Perisa, som sedan augusti förra året är informationssäkerhetschef vid GU.

För forskaren kan TRE-systemet innebära ett delvis

nytt arbetssätt, förklarar Max Petzold.

- Då TRE är avsett för arbete med känsliga personuppgifter kommer forskaren först att behöva säkerhetsklassa sina data. Detta är ett krav vi har på all hantering av forskningsdata men det kommer att vara ett inledande steg vid arbete på TRE. Idealet är att all forskning sker i den säkra miljön, från datainsamling, bearbetning och analys, till dokumentation och arkivering. I många fall går förstås inte det, exempelvis patientdata måste hämtas utifrån.

Forskarna kommer också att kunna bjuda in kollegor från andra lärosäten eller industrin att arbeta i TRE-miljön.

- Att skicka information mellan olika grupper innebär alltid risker, det slipper man om alla i gruppen jobbar i TRE, förklarar Max Petzold.

Martin Adiels, universitetslektor i hälsovetenskaplig statistik, är en av de forskare som testat den nya forskningsdatamiljön.

- JAG HAR TIDIGARE jobbat i andra miljöer med liknande syfte, som dock haft ganska höga krav på tekniskt kunnande. De har varit komplicerade för en användare som vill koncentrera sig på själva jobbet. TRE-miljön är mycket enklare och erbjuder dessutom support om något skulle krångla.

Martin Adiels har flyttat in flera projekt i TRE utan att behöva ändra sitt arbetssätt.

- Men för andra kan det förstås vara en omställning. Jag tycker att systemet fungerar bra. Det enda problemet är att det är svårt att plocka ner tabeller och annan information från internet, men det kommer nog att lösas i framtiden.

GU ligger bra till bland svenska lärosäten när det gäller säker forskningsdatamiljö,

berättar Max Petzold.

- Många är imponerade över att vi lyckats få systemet på plats under så kort tid.

För att ytterligare stötta arbetet med datasäkerhet har ett nytt informationssäkerhetsråd precis bildats.

- I mitt arbete ingår också att medverka till en ny informationssäkerhetspolicy, berättar Mathilda Perisa. Den senaste versionen är från 2014, och är egentligen bara en omarbetning av policyn från 2007, så det är verkligen dags.

Text: Eva Lundgren

Foto: Johan Wingborg

➔ Fakta: Trusted Research Environment-projektet (TRE) startade i september 2022 med målet att göra det möjligt för universitetet att:

- följa de lagkrav och rekommendationer som finns rörande lagring, bearbetning och spårbarhet av data med informationsklass 3

- skapa förutsättningar för forskningsprojekt att på ett säkert sätt dela data med externa samarbetsparter

- lagra känslig information på rätt plats, krypterat, säkert och under kontrollerade former

- skapa en homogen, säker IT-miljö

- skapa en automatiserad process när det gäller uppstart och avveckling av en enskild säker miljö.

Konceptet har testats under hösten 2023 och sedan januari 2024 finns en första version tillgänglig för GU:s medarbetare.

Mathilda Perisa är sedan augusti 2023 informationssäkerhetschef vid GU med ansvar att samordna, komplettera, styra och förvalta universitetets nya informations-säkerhetssystem.

Ett nytt informationssäkerhetsråd inrättades i januari och består av Max Petzold, IT-chef Tony Ottosson Gadd, chefsjurist Sara Dahlberg samt kommande säkerhetschef.

Nordisk satsning på folkbildning

Nu tas första steget mot en nordisk infrastruktur för forskarsamverkan kring folkbildning. Det handlar om ett VR-finansierat projekt med deltagare från Sverige, Danmark, Norge och Finland.

- Att det är GU som tagit initiativ till satsningen är passande. Vårt universitet bygger ju på en folkbildningstradition, förklarar projektledaren Johan Söderman, professor i barn- och ungdomsvetenskap.

PROJEKTET SYFTAR till att skapa en långsiktigt hållbar infrastruktur för nordisk forskarsamverkan som ska främja och utveckla forskning om folkbildning i de nordiska länderna, särskilt jämförande studier. Bland annat innebär projektet att en nordisk konferens om folkbildning ska arrangeras vartannat år. Också en skrift ska sammanställas om de befintliga rutiner och standarder som finns för verksamhetsrapportering och statistikuppgiftsbyggnad när det gäller folkbildning i de nordiska länderna.

- VI SKA OCKSÅ utveckla två komparativa forskningsansökningar med fokus på specifika folkbildande verksamheter i de nordiska länderna och utveckla en forskarutbildningskurs om nordisk folkbildning, förklarar Johan Söderman.

Göteborgsregionen har starka anor när det gäller folkbildning. Göteborgs högskola var från början tänkt som en fri akademi som skulle verka i den allmänna bildningens intresse. Också Nordiska rådets folkliga akademi, som

»Ännu idag är folkbildningen stark i vår del av landet.«

Johan Söderman

etablerades 1968 men lades ner 2003, var förlagd till Kungälv, där ju också Nordiska Folkhögskolan finns.

- Ännu idag är folkbildningen stark i vår del av landet. Västra Götaland är den region som ger mest till folkbildning i relation till folkmängden. Att Göteborg blivit en Unesco-litteraturstad är ytterligare ett tecken på att vårt engagemang uppmärksammas också internationellt.

ATT SATSA PÅ folkbildning handlar om demokrati, påpekar Johan Söderman.

- Varje människa har både rätt och skyldighet att bilda sig. Men det är också en satsning på framtiden. Vi vet inte vilka kunskaper som kommer att behövas, därför är det viktigt med breda perspektiv.

Text: Eva Lundgren

Foto: Johan Wingborg

➔ Fakta: Projektet Den nordiska folkbildningens betydelse för demokrati och kulturliv innebär ett samarbete mellan GU, Linköpings universitet, Norges musikhögskola, Åbo Akademi och Videncenter for Folkeoplysning.

Följ finansieringen!

Knappast några länder med muslimsk befolkningsmajoritet är demokratiska. Hur kommer det sig? Olika populära teorier, till exempel att det skulle handla om muslimska värderingar, fattigdom eller tvärtom rikedom har alla fått stryka på foten. Bo Rothstein har dock en teori som inte kunnat motbevisas.

DEN SENASTE TIDEN har den uppmärksamme kunnat läsa några få artiklar och debattinlägg i svensk press (Doku, Expressen och GP) om den landsomfattande rörelsen *Vi Mår Bra* som startades förra året med målet att samla pengar för att bygga en moské i varje svensk stad. Hittills har man dragit in över 100 miljoner kronor och i början av februari drog man i gång ett nytt projekt i syfte att renovera Falköpings moské - en insamling som hittills gett drygt 5 miljoner kronor. Det är dock inte därför rörelsen, som tillhör den salafistiska trosinriktningen inom islam som är starkt förknippad med religiösa diktaturer som Saudiarabien och Qatar, har uppmärksammas. I stället har det avslöjats hur rörelsens ledning i olika sammanhang uttryckt antisemitism och antidemokratiska värderingar. Företrädare ska ha uttalat sitt stöd för Hamas och väpnat jihad och talat om "hur de gläds åt att döda israeler" och "ber för att fler judar dödas". Enligt granskningen gjord av nåttidningen Doku framgår också att donationer från arabiska handlare tvingats fram under hot. Varför avslöjandet inte fått någon större spridning i nationell media kan det såklart undras över, vilket gjorts i Expressen. En sak är dock säker - det kostar väldigt

»Inom islam fanns inget lekmannainflytande alls.«

Bo Rothstein

mycket pengar att organisera en växande religion.

Det tog en bankman fasta på när han för ett tiotal år sedan tipsade statsvetarna Bo Rothstein och Rasmus Broms om att "följa pengarna". Kanske kunde förklaringarna till avsaknaden av demokrati i Mena-regionen hittas i islams organisering och finansiering?

- **INGA ANDRA** förklaringar som demokratiforskare lagt fram fungerar, har våra studier visat. Det finns inget särskilt i islams förkunnande som pekar åt det antidemokratiska hållet. Inte heller går det att utläsa i de enkätstudier som görs att folk som bor i de här länderna har en negativ syn på demokrati. Och jämför man till exempel muslimer i USA med den kristna majoriteten så hittar man inga skillnader i stödet för demokrati, säger Bo Rothstein, professor emeritus i statsvetenskap.

Den populära teorin om att länder med omfattande naturresurser som olja och gas inte behövt ge befolkningen demokratiska rättigheter för att kunna ta ut skatter fungerar inte heller.

- Många av de här länderna har ju faktiskt ingen olja, medan andra som bekant har det och är stormrika. Det innebär att en annan teori,

den om att demokrati kommer med välstånd, också fått stryka på foten.

BO ROTHSTEIN och Rasmus Broms har under lång tid grävt djupare i pengaspåret och jämfört 1600- och 1700-talens nordvästeuropeiska lutheranism, inklusive den anglikanska kyrkan, med katolicismen och islam under samma tid.

- Här framträder bastanta skillnader. I vår del av världen är det de lokala församlingarna som är huvudman för den organiserade verksamheten och som äger kyrkorna. Så har det i princip varit i hela Västeuropa sedan medeltiden.

- Finansieringen har skett nerifrån genom församlingsmedlemmarna som valt kyrkvårdar och kyrkoråd som tagit ut skatter, vilka de också haft en skyldighet att redovisa. Intressant nog var det snickaren, bonden och hantverkaren som satt på de här positionerna som man dessutom i regel bara fick inneha ett par år.

DÄRMED HADE MAN etablerat tre grundläggande principer för en fungerande demokrati: demokratiskt vald representation, möjlighet till ansvarsutkrävande samt transparens i hanteringen av ekonomin.

- Det är väldigt fascinerade. De kunde bokföring fast många inte ens kunde läsa. De lärde sig skilja på privata och församlingens pengar. Ofta handlade det om stora medel som till exempel användes för att hantera fattigdom. Det är detta som ligger till grund för det som den schweiziske historikern Peter Blickle kallar kommunalism.

Hos katolicismen var lekmannainflytandet vid denna tid inte lika stort och

katolska länder som Spanien, Portugal och länder i Sydamerika demokratiserades också senare än de lutherska.

- Inom islam fanns inget lekmannainflytande alls. Den religiösa verksamheten finansierades istället av privata stiftelser, så kallade waqf, som grundats långt tillbaka i tiden för att säkerställa en individs, släkts eller klans ekonomiska eller politiska makt. Makten går i arv och det finns ingen som helst representation nerifrån, inget ansvarsutkrävande och ingen transparens när det gäller ekonomin. Det är klart att detta har satt ett annorlunda och grundläggande dna i samhället för möjligheterna till bildandet av demokrati.

BO ROTHSTEIN och Rasmus Broms analys, som publicerats i ett par vetenskapliga artiklar, har inte blivit motsagda, varken av statsvetare, religionshistoriker eller någon annan. Enligt Bo Rothstein kan det bara betyda en sak.

- Vi har rätt! Om du går till den religionshistoriska forskningen och slår i uppslagsverket som *Handbook of religion* så hittar du nästan ingenting om organiseringen eller finansieringen av verksamheten. Den som reser runt i Europa och ser på kyrkor förstår ju att det måste ha krävts en stor organisering och massa pengar för att kunna bygga dem. Religionshistorikerna kan mycket om förkunnelsen men ingenting om religionens organisering. Jag trodde att vi skulle få en massa inbjudningar från teologiska och religionshistoriska institutioner efter våra publiceringar. Men inte en enda har hört av sig. De tycker väl att det är pinsamt att de har missat det här.

Lars Nicklason

Nytt stöd för bred samverkan

Intresserad av samverkan med parter utanför akademien? I så fall kan du få upp till 50 000 kronor i stöd. Det är universitetsstyrelsen som med satsningen *Akademi och samhälle* vill sänka trösklarna för samverkan med andra delar av samhället.

– Det handlar om en bred satsning och gäller flera olika former av samverkan och nyttiggörande, förklarar Camilla Pettersson på Forsknings- och innovationskontoret (FIK).

DET SÅ KALLADE lärarundantaget innebär att uppfinningar tillfaller den lärare, forskare eller doktorand som tagit fram uppfinningen, och inte det lärosäte där personen arbetar.

– Det innebär förstås stora möjligheter men också ett väldigt ansvar för den enskilde medarbetaren, påpekar Sigríður Beck, enhetschef på FIK. För att bistå medarbetaren finns ett omfattande stöd vid GU, som hjälper till med allt från första idén till dess förverkligande.

Den som har en idé som kanske kan göra nytta i samhället ska i första hand vända sig till FIK.

– Vi är den första anhalten för allt som hänger samman med nyttiggörande och ju tidigare man kommer till oss desto bättre, förklarar Camilla Pettersson, gruppledare på FIK. Idén behöver inte vara färdigtänkt, man behöver inte ens vara särskilt klar över vilken nytta den kan ha. Vi ger råd och fungerar som bollplank, hjälper till att lägga

Foto: PRIVAT

»Vi är den första anhalten för allt som hänger samman med nyttiggörande och ju tidigare man kommer till oss desto bättre.«

Camilla Pettersson

upp aktiviteter och planer för hur en kan utveckla idén, och med att slussa vidare inom vårt nätverk.

Bland de stöd som FIK kan erbjuda finns VFT, som finansieras av Vinnova och innebär att ett projekt kan få finansiell hjälp för att bland annat undersöka om idén är ny och innovativ och om den verkligen har potential att göra nytta. FIK hanterar VFT tillsammans med GU Ventures, och 2023 startades 23 nya VFT-projekt på GU och aktivi-

teter genomfördes i totalt 38 VFT-projekt.

– Ett mål med VFT är att så snabbt som möjligt ta reda på om det är värt att satsa tid och resurser på en idé, berättar Camilla Pettersson. Om så verkar vara fallet lägger vi upp en plan för hur det ska göras i samarbete med andra stödaktörer, företag eller organisationer utanför universitetet. Kanske kommer man fram till att en liknande lösning redan finns, att nyttan inte är så stor eller att det finns praktiska hinder för genomförandet. Det är då viktigt för alla parter – idébärarna, oss rådgivare och finansiärer – att på ett så tidigt stadium som möjligt få veta detta för att undvika onödigt arbete. Så även ”informerat nedlagda idéer” ser vi som lyckade resultat av en VFT-process. Förhoppningsvis kan idégivaren dra nytta av erfarenheten och komma tillbaka med nya och ännu bättre idéer.

DELVIS PÅ GRUND av en ibland ganska traditionell syn på vad en innovation egentligen är, både hos politiker och innovationsfinansiärer, men även inom universitetet, kommer de flesta idéer från Sahlgrenska akademien eller Naturvetenskapliga fakulteten.

– Men vi vet att det finns många andra bra idéer som inte siktar på kommersialisering utan kan göra stor nytta i samhället på andra sätt, säger Sigríður Beck. Den satsning styrelsen nu gör är mycket bredare än VFT och gäller all slags samverkan med icke-akademiska parter.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ Fakta: Strategisk satsning på nyttiggörande och samverkan

Universitetsstyrelsen har beslutat om en strategisk satsning på ett breddat och fördjupat stöd till kärnverksamhetens nyttiggörande och interaktioner med samhället. Det innebär 4 miljoner kronor per år under perioden 2024–2026. Bland annat kommer FIK att anställa två nya medarbetare: dels en forskningsrådgivare med fokus på genomslag för forskningen (impact), dels en innovationsrådgivare, specialiserad på life science.

Dessutom ingår utlysningen *Akademi och samhälle*.

Forskare och lärare kan söka 15 000–50 000 kronor (inklusive OH) för aktiviteter som ska rapporteras senast 15 november 2024.

Utlisningen pågår 19 februari–27 mars.

Mer information finns på FIK:s webbsida.

För frågor kontakta:
marcial.franze@gu.se,
jonas.rimbäck@gu.se.

Verifiering för tillämpning (VFT)

Det Vinnova-finansierade programmet Verifiering för tillämpning (VFT) är ett verktyg för att undersöka om akademiskt baserade idéer och koncept har potential att lösa relevanta problem utanför akademien.

För 2024 har innovationskontoret 4 miljoner kronor för verifiering av alla sorters innovativa, akademiskt baserade idéer och 3 miljoner kronor för särskilt stöd till deeptech-idéer.

Mer information finns på FIK:s webbsida.

För frågor:
camilla.pettersson@gu.se.

GU Ventures och SSP stöttar idéerna

– Det yttersta målet med vår verksamhet är att bidra till en bättre värld, både globalt och regionalt.

Det förklarar Cecilia Edebo, Klementina Österberg och Max Petzold som tror att många GU-medarbetare bär på idéer som Sahlgreenska Science Park eller GU Ventures skulle kunna stötta och utveckla till företag.

DET FINNS GOTT OM stöd vid GU för den medarbetare som funderar på om en idé kanske kan kommersialiseras.

– Forskaren kan få hjälp och stöttning, från första idén till det färdiga företaget, berättar Klementina Österberg, vd på GU Ventures. Man behöver inte kunna något om företagande eller ens vara säker på att idén är genomförbar.

Den medarbetare som bär på en idé bör i första hand vända

sig till Forsknings- och innovationskontoret (FIK). Där finns innovations- och forskningsrådgivare, ekonomer och jurister som bland annat bollar idén och diskuterar olika möjligheter. Rådgivningen är gratis och man förbinder sig inte till någonting. Bland annat kan medarbetaren få hjälp med verifiering, alltså att undersöka om idén verkligen kan göra nytta utanför akademien, samt få finansiering för ett första test.

Om idén ansetts värd att utveckla är nästa steg att träffa en affärsutvecklare på antingen GU Ventures eller Sahlgreenska Science Park.

– **GU VENTURES** hjälper till med att bygga bolaget, vilket exempelvis kan handla om affärsplaner, IP-hantering samt om att hitta en vd och andra nyckelpersoner, förklarar Klementina Österberg. Vi stöttar också finansieringen, antingen genom att investera själva eller genom

att hitta externa investerare. Vi arbetar också med att leta upp kunder och potentiella samarbetspartner.

DE FLESTA BOLAG som GU Ventures stöder finns inom Sahlgreenska akademien eller Naturvetenskapliga fakulteten.

– Men vi har också bolag från övriga fakulteter och är till för hela GU. Vi stöttar hela vägen fram till att företaget står på egna ben.

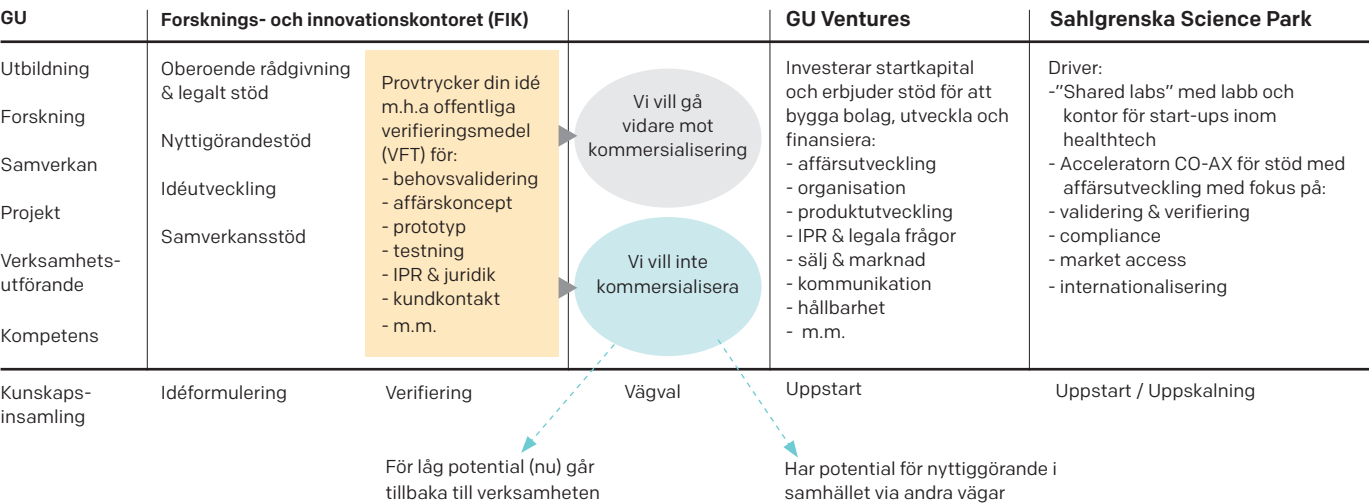
För företag inom life science som kommit förbi den första fasen finns också möjlighet att vända sig till Sahlgreenska Science Park (SSP). Cecilia Edebo har precis tillträtt som vd. Hon har tidigare jobbat som vd och affärsområdeschef inom healthtech och biotech-sektorn, nationellt och internationellt inom både privat och offentlig sektor och har lång erfarenhet inom life science, senast som vd för Cellink.

– SSP har en lite annorlunda

»Vi stöttar hela vägen fram till att företaget står på egna ben.«

Klementina Österberg

Schematisk beskrivning av erbjudanden

Klementina Österberg, Cecilia Edebo och Max Petzold.

profil är GU Ventures, berättar hon. Dels stöttar vi enbart företag inom life science och hälsoinnovation, vilket dock inte innebär att våra bolag måste handla om medicinteknik. Ett lite annorlunda exempel från det humanistiska området är ett företag som utvecklat en app som hjälper till med översättning vid vårdmöten.

EN ANNAN SKILLNAD ÄR att SSP inte bara vänder sig till GU-medarbetare, berättar Cecilia Edebo.

- Många av de företag vi stöttar har utvecklats ute på kliniken eller vid ett annat lärosäte än GU.

Bland annat erbjuder SSP ett acceleratorprogram med experter som ger skraddarsydda råd och stöd när det gäller företagets vidareutveckling. Det handlar om allt från IP-strategier, produktutveckling och affärsmodeller till att validera och verifiera produkten eller erbjudandet samt marknadstillgång, både nationellt och internationellt.

- Vi sammanför forskarna med vårdgivare, investerare, samarbetspartner och utvecklare, och stöttar företagets internationella kontakter.

Dessutom erbjuder Sahlgreiska Science park, i samar-

bete med Akademiska Hus, miljöer för samverkan, så kallade shared labs.

- DET INNEBÄR ATT ett startupp-företag kan hyra en plats i ett välutrustat labbutrymme, förklarar Cecilia Edebo. Där finns också tillgång till olika sorters affärsstöd så att företaget får en riktigt bra skjuts framåt.

Vicerektor Max Petzold är styrelseledamot av både GU Ventures och Sahlgreiska Science Park.

- Många av de företag som stöttas av GU Ventures eller SSP har internationella kunder i exempelvis USA eller Japan, vilket förstås är roligt. Men det gäller att inte glömma hemmamarknaden, vi vill ju att de innovationer vi stöttar också ska göra nytta här. Vårt mål är att bidra till en bättre värld men samtidigt också stärka Västra Götaland och Göteborg. Om vi har både bra lärosäten och framgångsrika stora och små företag, kan vi locka ännu fler människor och investeringar till vår region som på så sätt kan blomstra ytterligare.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

➔ Faktarutor/GU Ventures:

Ägs av svenska staten och förvaltas av GU sedan 1995.

Har i uppdrag att kommersialisera forskning och know-how från lärosätet.

22 anställda, varav 12 affärsutvecklare.

1 500 affärsidéer utvärderade med GU-koppling sedan 1995.

268 nya företag och projekt startade, flertalet projekt via entreprenörsskolorna.

Investerat 142 miljarder kronor i 175 företag och sålt innehav för 157 miljarder kronor i 65 företag.

85 företag i portföljen idag. 60 procent är Life science varav 34 procent pharma, 20 procent medtech och 6 procent diagnostik/IT-system

Majoriteten är från Sahlgreiska akademien och Naturvetenskapliga fakulteten.

Totalt 15 börsnoterade företag i Sverige och USA.

Har attraherat över 26,6 miljarder kronor totalt till bolagen.

Äger och driver även 6 investmentbolag.

Sahlgreiska Science Park

(SSP): Ägs av GU, Chalmers, VGR, BRG, Mölndal stad.

Har i uppdrag att:

- verka för förnyelse och ökad konkurrenskraft inom life science-sektorn i Västsverige genom att aktivt främja hälsoinnovation
- främja GU:s, Chalmers och Sahlgreiska universitetssjukhusets möjligheter att samverka med näringslivet och andra aktörer inom life science-sektorn för att främja hälso- och sjukvårdens innovationsarbete
- skapa miljöer för näringsliv nära akademi, hälso- och sjukvård
- koppla samman aktörer från näringsliv, akademi och offentlig sektor för att utbyta idéer och driva gemensamma utvecklingsinitiativ, så kallad trippelhelix.

SSP har 140 start-ups inom life science inkuberade och etablerade sedan 2005 med fokus på affärsutveckling, validering/verifiering, tillgång till marknader både nationellt och internationellt, life science communities med "shared labs" på Medicinareberget, cirka 100 labb och kontor för start-ups och entreprenörer.

Konflikthanterarna lyssnar och stöttar

Att det ibland råder delade meningar mellan kollegor är knappast konstigt. Men det som börjar som en mindre irritation kan ibland urarta till en verkligt allvarlig konflikt.

Det är därför GU:s konfliktvägledare finns. Deras uppgift är att fungera som bollplank och stöd innan irritationen skapar en situation som kanske både är svårlost och långvarig.

ORDET "KONFLIKT" kan dock leda tankarna fel, menar universitetsadjunkt Tone Forsund. Hon är en av fyra medarbetare vid GU som har 5 procent av sin arbetstid avsatt för konfliktvägledning.

- Många kanske tänker att de inte alls har någon konflikt. Det är bara en fnurra på tråden, lite olika sätt att se på en fråga. Men poängen med oss konfliktvägledare är att ge stöd innan motsättningen blir allvarlig. Det ska inte kännas som något dramatiskt att vända sig till oss, utan istället bara om att få hjälp med att vända på ett problem och kanske få nya perspektiv.

Det var i januari 2019 som funktionen med konfliktvägledare sättes. Sedan kom pandemin, vilket gjort att verksamheten varit lite trögstartad.

- **MEN ATT PÅ** ett tidigt stadium kunna ta upp ett problem är viktigt för en god arbetsmiljö, påpekar universitetslektor Pia Andersson. Det kan kännas ganska ensamt att vara kanske den enda som tycker att ett samarbete inte fungerar. Vi är opartiska, lyssnar och varken dömer eller kommer med bestämda råd. Och samtalen är självklart helt konfidentiella.

Konfliktvägledningen kan också handla om medling.

- Men då måste chefen tillfrågas och man kan inte tvinga en medarbetare att medverka, förklarar universitetsadjunkt Anneline Sander. Men det är sällan så att en konflikt enbart beror på en enda person. Ofta finns andra förklaringar, exempelvis otydliga förväntningar kollegor emellan.

DET GÅR BRA att mejla konfliktvägledarna som försöker hitta en ledig tid så snart om möjligt.

Tone Forsund, Anneline Sander, Jessica Neijlind och Pia Andersson är konfliktvägledare vid GU.

»Vi är opartiska, lyssnar och varken dömer eller kommer med bestämda råd.«

Pia Andersson

- Ibland räcker ett enda möte, ibland krävs flera, berättar universitetsadjunkt Jessica Neijlind. Men man ska inte vänta med att komma hit,

vi är till för alla medarbetare och våra trösklar är låga.

Initiativet till satsningen på konfliktvägledare kommer från Thomas Jordan, expert på arbetsplatskonflikter, och Mathias Hassnert, på Personalenheten.

- Det ingick i en större satsning på konflikthantering som rektor fattade beslut om hösten 2018, berättar Mathias Hassnert. Att medarbetare

är kritiska och tycker olika är inget konstigt, särskilt inte vid ett universitet. Men om meningsskiljaktigheterna påverkar arbetet och till och med får människor att må dåligt, måste man göra något åt det. Tanken är att konfliktrådgivarna hjälper till att lösa upp låsningar så att medarbetaren får syn på både den egna och den andres roll, vilket kan leda till nya sätt att ta itu med olika frågor.

Konfliktvägledning är ett sätt att få stöd i en lite besvärlig situation, förklarar Mathias Hassnert.

- Men det går förstås alltid att vända sig till sin chef, sitt arbetsmiljöombud, facket eller företagshälsan, de finns där för att stötta.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Konfliktvägledarna vid GU erbjuder hjälp, konfidentiellt och gratis, både i akuta konfliktsituationer och i situationer som riskerar att bli allvariga. Konfliktvägledarna fungerar som ett bollplank och ett stöd samt som en hjälp att se ett större sammanhang. Idag finns fyra konfliktvägledare vid GU: Pia Andersson, Tone Forsund, och Anneline Sander, verksamma vid institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, samt Jessica Neijlind vid psykologiska institutionen.

Kontakt:
konfliktvagledare@gu.se.

Det var på initiativ av Thomas Jordan, docent vid institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, och Mathias Hassnert, chef för sektionen för arbetsmiljö, likabehandling och kompetensutveckling, som rektor i oktober 2018 beslöt att satsa på ett genomtänkt system för konfliktthantering. Förutom konfliktvägledare handlade satsningen om personalhandläggare med särskild kompetens inom området, ett råd för hantering av konfliktrelaterade frågor samt om utbildningar. Verksamheten startade i januari 2019.

Hackerattack stängde Primula

Natten till den 20 januari upptäckte IT-leverantören Tietoevry en utpressningsattack som fick företaget att omedelbart stänga alla sina tjänster, bland annat till Statens servicecenter. Bland annat Primula kopplades bort.

Sedan den 5 februari är systemet åter öppet.

- Men fler attacker är att vänta; Sverige utsätts för angrepp varje vecka och det spända världsläget kommer att leda till en ytterligare ökning, menar IT-chef Tony Ottosson Gadd.

I DET HÄR FALLET var det alltså Tietoevry som stängde av tjänsten.

- Om GU hade drabbats av en attack hade vi gjort samma sak och stängt ner allt. Det är det normala för att få koll på läget och kunna bedöma allvaret.

Helt säkra system går dock inte att bygga, menar **Tony Ottosson Gadd**.

- Vi har på senare år väsentligt ökat säkerheten, bland annat med multifaktorautentisering, rejält förbättrad backup och en satsning på säker miljö för forskningsdata. Men säkerhet är ett ständigt pågående arbete som vi aldrig kommer att bli klara med.

Det handlar om ökad beredskap, förbättring av vissa skydd och om att säkerställa backup så att systemen kan återställas vid ett avbrott.

- Ett annat försvar är redundans, det vill säga att flera system som gör ungefär samma sak levereras på olika sätt, förklarar Tony Ottosson

Gadd. Ytterligare skydd innebär dock nya utgifter och det är förstås en avvägning hur mycket säkerhet får kosta. Alla IT-problem beror dock inte på attacker, ganska mycket hänger istället samman med rent tekniska eller mänskliga misstag.

HANTERING AV EN IT-attack handlar inte bara om teknik utan också om kommunikation. Efter beslut av universitetsdirektören träffades redan den 21 januari en bedömgrupp som tillsatte en kommunikationsgrupp med kompetenser från Personalenheten, Kommunikationsenheten och Säkerhetsenheten.

- Under två intensiva veckor arbetade dessutom en grupp på Personalenheten med omvärldsbevakning, kontakter med Statens servicecenter och olika lärosäten och hantering av anmälan till Integritetsskyddsmyndigheten, berättar personalchef Jennie Knutsson. Gruppen gjorde också en risk- och konsekvensbedömning och tog fram åtgärder för att hantera prioriterade behov av alternativa rutiner med anledning av att Primula låg nere. Vi har också jobbat väldigt aktivt med frågor och svar på Medarbetarportalen.

Även IT-enheten har haft en arbetsgrupp som arbetat både med omvärldsbevakning och med att vidta åtgärder både kopplat till primula och säkerheten i övrigt. Också andra medarbetare har varit involverade.

ENLIGT TIETOEVRY är det sannolikt hackergruppen Akira med kopplingar till Ryssland som ligger bakom attacken.

- Ett skäl kan förstås vara att komma åt information,

förklarar Orla Vigsø, professor i medie- och kommunikationsvetenskap. Men mer sannolikt i detta fall är att det handlar om att skapa osäkerhet och en känsla av att IT-system och myndigheter inte går att lita på. Det är som att få inbrott i sitt hem; även om inget blir stulet skulle det kännas otryggt och obehagligt.

Angreppet är en makt-demonstration, menar Orla Vigsø.

- Demokratiska länder har inget behov av att få människor i omvärlden att misstro sina politiker eller samhällets olika funktioner. Från Ryssland och andra diktaturer är däremot sådana attacker ett sätt att riskfritt underminera västliga demokratier; antingen funkar det eller också inte, men då har man i alla fall ingenting förlorat.

DE LÄRDOMAR SOM universitetet tidigare dragit, exempelvis i samband med pandemin och e-postkraschen, har varit viktiga i krisarbetet, menar Jennie Knutsson.

- Även den här situationen kommer att utvärderas så att vi kan vässa vårt framtida krisarbete ytterligare.

➔ **Fakta:** Natten till den 20 januari utsattes Tietoevry för en utpressningsattack.

Tietoevry är underleverantör till Primula, som administreras av Statens servicecenter, och innehåller anställdas personuppgifter, som namn, anställningsuppgifter, frånvaro, adresser och personnummer.

Systemet stängdes omedelbart av. Sedan den 5 februari är systemet åter öppet.

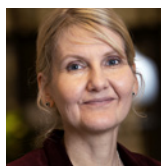
Eva Lundgren

Start för Hälsovetenskapligt centrum

Foto: JOHAN WINGBORG

Till hösten flyttar avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa till nyrenoverade lokaler i Geovetarcentrum, som byter namn till Hälsovetenskapligt centrum (HVC). Dit flyttar också Göteborgsdelen av Regionhälsans FoUUI-organisation.

– Att vi sitter tillsammans kommer att underlätta samarbeten, workshoppar och andra aktiviteter. Det kommer helt enkelt att bli roligare på jobbet, säger avdelningschef Maria Åberg.

Avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa finns idag i tre olika byggnader på

Medicinareberget, berättar Maria Åberg, professor i allmänmedicin.

– Enligt vår vision ska vi samarbeta, både inom forskning och utbildning, och på så sätt bidra till en bättre hälsa, lokalt och globalt. Men om samarbete ska växa fram måste man träffas, och det är svårt när medarbetarna

sitter spridda i olika lokaler. Men till hösten samlas alltså hela avdelningen, cirka 135 personer, i Hälsovetenskapligt centrum. Ett femtiotal medarbetare från Regionhälsans FoUUI-organisation, två medarbetare från Angereds Närsjukhus samt personal från Svensk nationell datatjänst på cirka 30 personer kommer också att flytta in. Så vi stärker samtidigt banden till våra samverkanspartner.

Förutom GU:s studenter kommer också vidareutbildning av AT-läkare, BT-läkare, ST-läkare och distriktsläkare att ske i lokalerna.

– Vi får alltså en större variation på våra studenter, vilket förstås också är värdefullt. Hälsovetenskapligt centrum kommer att sjuda av liv, förklarar Ronny Gunnarsson, professor i allmänmedicin med särskilt ansvar för flytten.

DET VAR FÖRRE avdelningschef Max Petzold och dåvarande vicedekan Eric Hanse som för två år sedan fick idén att samlokalisera avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa på Geovetarcentrum. De geovetare och kulturvetare som huserat där skulle nämligen

flytta till den nya naturvetarbyggnaden Natrium.

– Först var planen att flytta till Zoologen på Medicinargatan 18, förklarar Maria Åberg. Men så fick vi veta att den byggnaden skulle renoveras och därför vara tillgänglig först om två år. Vi ville förstås inte flytta runt flera gånger så när vi fick höra förslaget om Geovetarcentrum tog det inte många minuter att övertyga avdelningens ledningsgrupp.

EN VIKTIG FÖRDEL med nya Hälsovetenskapligt centrum är byggnadens vackra atrium.

– Vi kommer att ordna ännu fler sittplatser för studenterna än de som finns nu. Det stämmer väl in i de satsningar vi vill göra, som bland annat handlar om ett bättre studentcampus, förklarar Ronny Gunnarsson.

Övriga satsningar som den nya byggnaden kommer att underlätta är en årlig gemensam utbildnings- och forskningsdag och tredje uppgiften.

– Våra masterprogram fyller tjugo år, så dem måste vi fira, men vi vill också utveckla ett nytt program i biostatistik på masternivå. Och samtidigt som vi vill värna bredden vill vi också satsa på spets, exem-

pelvis inom hälsoekonomi.

Geovetarcentrum är bekant för många forskare, inte bara för geo- och kulturvetare, berättar Maria Åberg.

– För ett antal år sedan låg Etikprövningsnämnden i Göteborg där, så många forskare har jäktat dit med sina ansökningar. Vi planerar att arrangera workshoppar och andra event, det ska hända saker i huset. Vi hoppas att medarbetare och studenter väljer att komma till Hälsovetenskapligt centrum istället för att jobba hemma!

➔ **Fakta:** Avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa finns idag på Medicinargatan 16 A, Medicinargatan 18 A samt Hälsovetarbacken, hus 7. Till hösten samlas hela avdelningen i gamla Geovetarcentrum och huset byter namn till Hälsovetenskapligt centrum (HVC). Också Svensk nationell datatjänst (SND), FoUU Angereds Närsjukhus samt Göteborgsdelen av Regionhälsans FoUUI flyttar hit. Planen är att undervisningslokalerna ska stå klara att ta emot studenter den 15 augusti, övriga delar flyttar in lite senare under hösten. Hyran beräknas bli likvärdig med dagens.

Eva Lundgren

Vad innebär ett Natomedlemskap?

Efter att Turkiet godkänt Sveriges Natoansökan återstår bara klartecken från Ungern. Men vad innebär det egentligen att vara med i Nato? GU Journalen frågade Ann-Marie Ekengren, professor i statsvetenskap och expert på svensk utrikespolitik.

NÄR SVERIGE LÄMNADE in sin Natoansökan den 28 maj 2022 trodde många, inklusive Natos generalsekreterare Jens Stoltenberg, att proceduren skulle gå rekordsnabbt. Riktigt så har det inte blivit, först den 25 januari i år skrev Turkiets president Recep Tayyip Erdogan på ansökan.

- Trycket på Ungern att också godkänna Sverige är nu stort, men jag vågar inte uttala mig om när det kan tänkas ske, förklarar Ann-Marie Ekengren.

Skälet till att Sverige ansökt om Natomedlemskap är förstås det drastiskt försämrade säkerhetspolitiska läget i världen.

- Rysslands krig i Georgien 2008 sågs i många länder som en varningssignal men i Sverige har reaktionen kommit senare. Först i och med Rysslands konflikt med Ukraina 2014 insåg svenska politiker behovet av att rusta upp och satsa mer på både militärt och civilt försvar. Men trots att Sverige redan har ett särskilt partnerskap med Nato hade vi nog inte skickat in en ansökan till försvarsalliansen om inte Ryssland invaderat Ukraina.

ALLIANSFRIHET HAR länge varit en central del av svensk politik vilket också påverkat synen på Sverige ute i världen.

- När Sverige 2017-2018 senast var medlem i FN:s säkerhetsråd stöddes vår kandidatur av många länder i det globala syd, berättar

Foto: JOHAN WINDBORG

Ann-Marie Ekengren. Sverige har där länge uppfattats som en vän i Norden som engagerat sig i rättvisefrågor. Och så har nog svenska folket också sett det. Politiska skiljelinjer har funnits där högerregeringar betonat Europasamarbetet medan vänsterregeringar framhåvt FN och ett internationellt engagemang. Men Sverige har, oavsett regering, ändå setts som en global aktör när det gäller vissa värderingar. Nu prioriteras säkerhetspolitiken, vilket kan innebära att Sveriges förmåga att vara aktiv i andra multilaterala sammanhang minskar.

YTTERLIGARE ETT SKÄL till Natoansökan är att svenskarnas inställning till försvarsalliansen drastiskt förändrats. I exempelvis SOM-institutets nationella undersökning 2021 svarade 29 procent att de var positiva till Natomedlemskap. Undersökningen 2022 visade att siffran höjts till 64 procent. Det är den största och snabbaste opinionsförändring som SOM-institutet någonsin uppmätt och kan vara ett skäl till bristen på offentlig debatt om huruvida Sverige borde ansluta eller inte.

- Att svenskt Natomedlemskap knappast diskuterats är jag i

Ann-Marie Ekengren förklarar att ett angrepp mot ett av Natoländerna ses som ett angrepp på hela kollektivet.

»Som Natomedlem omfattas Sverige av alliansens ömsesidiga försvarsgarantier.«

Ann-Marie Ekengren

en mening inte särskilt förvånad över, svensk politisk debatt handlar sällan om utrikespolitik, säger Ann-Marie Ekengren. Men jag kan ändå tycka att det är synd att för- och nackdelar med alliansen nästan inte alls problematiserats i den offentliga debatten. Det hade varit bra om svenska folket fått mer information om varför vi går med och getts möjlighet att delta i en sådan diskussion.

Så vad innebär då ett medlemskap i Nato?

- Som Natomedlem omfattas Sverige av alliansens ömsesidiga försvarsgarantier. Det innebär att ett angrepp mot en allierad betraktas som ett angrepp mot hela kollektivet. Varje medlemsland bestämmer dock vilket stöd som är rimligt att ge. Det är därför alliansen lagt kraft på en gemensam försvarsplanering så att man kan agera snabbt om en kris uppstår och så att stödet blir effektivt.

Medlemsländer ska också bidra med personal till Natos olika verksamheter och målsättningen är att varje medlems försvarsbudget ska uppgå till minst 2 procent av landets BNP.

- Den nivån har Sverige beslutat om ändå, så det innebär ingen skillnad. Men vi ska dessutom årligen bidra till Natos budget med cirka 600-700 miljoner kronor. De bilaterala försvarsavtal vi har nu kostar dock också och utan samarbete med Nato hade vi sannolikt rustat upp vårt eget försvar ytterligare.

Kan en medlemsstat lämna Nato?

- Ja, det finns en sådan möjlighet som dock än så länge aldrig utnyttjats. En medlem kan däremot aldrig uteslutas, vilket beror på att alla beslut måste vara eniga, förklarar Ann-Marie Ekengren.

A portrait of Carl Dahlström, a middle-aged man with a grey beard and glasses, smiling. He is wearing a blue shirt and a brown jacket. The background is dark and out of focus.

Ny dekan värnar kvaliteten

→ Carl Dahlström

Aktuell: Från 1 januari ny dekan på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Bakgrund: Professor i statsvetenskap, har tidigare varit proprefekt, viceprefekt och studierektor för forskarutbildningen vid statsvetenskapliga institutionen. Har varit gästforskare vid bland annat European University Institute, University of Oxford, Sciences Po Paris, Harvard University och Stockholms universitet.

Familj: Gift, två vuxna söner och två katter.

Bor: I centrala Göteborg.

Intressen: Skönlitteratur, musik och klassiskt herrmode.

Att stärka fakultetens forskningsansökningar samt attrahera och behålla duktiga medarbetare, det är två viktiga områden för Carl Dahlström, som sedan den förste januari är ny dekan på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

– Dekanuppdraget är både spännande och utmanande. Självklart hoppas jag kunna leda och stötta denna framgångsrika fakultet på bästa möjliga sätt.

CARL DAHLSTRÖM är professor i statsvetenskap och har på senare år främst forskat om organisationsfrågor och förvaltningspolitik. Hans doktorsavhandling handlade dock om invandringspolitik och han har också skrivit om högerpopulism.

– Under längre och kortare perioder har jag varit gästforskare vid bland annat University of Oxford, Sciences Po Paris, Harvard University och Stockholms universitet. Nu är

jag precis tillbaka efter en vistelse vid European University Institute. Att få intryck från flera olika lärosäten har varit väldigt givande för mig, även om GU varit min huvudsakliga arbetsgivare.

SOM DEKAN VILL Carl Dahlström arbeta för att ytterligare stärka kvaliteten hos fakultetens forskning och utbildning.

– Kvalitet är själva grunden för att lyckas, exempelvis med de områden som jag ser som mest centrala: att attrahera ytterligare forskningsmedel och att rekrytera och behålla nya medarbetare på en internationell arbetsmarknad.

Hög kvalitet är också en förutsättning för att kunna fortsätta locka ambitiösa studenter till fakulteten.

– Flera av våra utbildningar hör till de mest eftersökta vid GU och leder till jobb som är viktiga för samhället. Till exempel socionomer, psykologer, kriminologer och journalister, för att nämna några. Våra studenter är ordentligt motiverade och genomström-

ningen är hög. Men självklart är det viktigt att fortsätta utveckla utbildningarna.

Forskare och lärare vid Samhällsvetenskapliga fakulteten är också i hög grad engagerade när det gäller tredje uppgiften, påpekar Carl Dahlström.

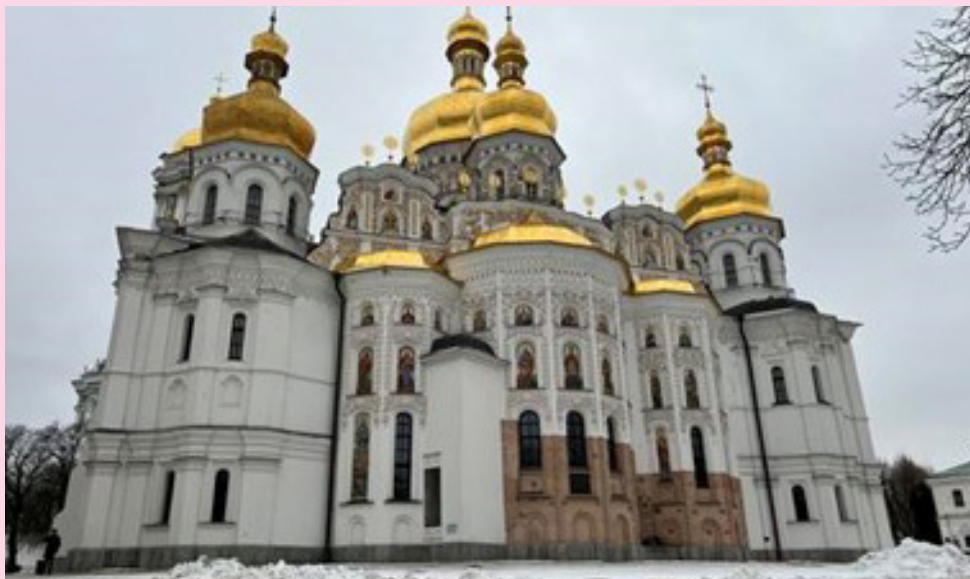
– Även här är kvalitet avgörande. Våra medarbetare skulle inte uppmärksammas så ofta i medierna om de inte hade något väsentligt att tillföra. Att våra forskare dessutom regelbundet anlitas som experter eller för att göra offentliga utredningar hänger förstås samman med deras stora fackkunskaper. Många av de problem som samhällsvetenskapen tar sig an är viktiga och svåra: Hur undviker vi ett alltför polariserat samhälle? Hur ska vi fördela våra gemensamma tillgångar? Vad ska vi göra åt den ökade grova ungdomsbrottsligheten? Vi behöver helt enkelt bättre lösningar på hur vi kan leva tillsammans och där spelar samhällsvetenskapen en avgörande roll.

Att vara dekan är ett heltidsuppdrag, menar Carl Dahlström. Det innebär att han kommer att ha begränsad tid för forskning men han kommer inte släppa den helt.

– JAG LEDER TVÅ forskningsprojekt, varav det ena kommer att avslutas under året. Dessutom är jag engagerad i ytterligare ett projekt. Men i samtliga av dessa kommer mina kollegor att ta ett större ansvar framgent. För mig är det viktigt att vara en akademisk ledare som tar den engagerade lärarens, forskarens och studentens perspektiv. I det arbetet har jag ett väldigt gott stöd av min mycket kompetenta ledningsgrupp, det vill säga prodekan Isabell Schierenbeck, vicedekan Therése Skoog och kanslichef Marie Olofsson. Att vara ledare för Samhällsvetenskapliga fakulteten är ett betydelsefullt ansvar som jag alltså absolut inte bär ensam.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Tusenårigt klotter

■ **På väggarna** i Sofiakatedralen i Kiev finns mer än 7 000 inskrifter på olika språk. Tillsammans med ukrainska kollegor dokumenterar forskare från Göteborgs universitet nu det historiska klotret, som riskerar att förstöras i kriget.

– Inskrifterna är på bland annat kyrkslaviska, latin, armeniska och grekiska. Det finns förhoppningar bland runforskare att det även kan

finnas fornnordiska inskrifter, säger Gunnar Almevik, professor i kulturvård och ledare för ett nytt projekt som ska dokumentera och tillgängliggöra inskrifterna i kyrkan. Med modern digital teknik kan forskarna skapa högupplösta bilder och ytmodeller av inskrifterna som ett underlag för framtida forskning. Detta källmaterial ska sedan organiseras i en portal med användarvänligt gränssnitt

specialbyggt för att granska inskrifter och göra dem tillgängliga för både forskare och allmänhet.

– Kulturarv kan ju användas politiskt. Men det här klotret visar också på någon slags internationalisering eller utbyte mellan olika kulturer, säger Jonathan Westin, vice föreståndare för Centrum för digital humaniora.

Fyra öppna föreläsningar

■ **Denna vår bjuder** International Youth Think Tank (IYTT), juridiska institutionen och Brännpunkt Europa på fyra öppna seminarier för viktiga framtidsfrågor:

19 mars, 12:00–13:30, Volvosalen, Handelshögskolan, Carolina Klüft: *Sports in Society: Personal Reflections from a World-Spanning Career*.

5 april, 12:00–13:30, rum E44, Handelshögskolan, Folke Tersman: *On the Decline of Democracy: Some Remarks about Causes and Possible Solutions*.

10 april, 12:00–13:30, Volvosalen, Vasagatan 1, Asli Ceren Aslan: *The Place of Journalism in the Struggle for Human Rights in Turkey*.

26 april 12:00–13:30, Dragonen, Sprängkullsgatan 19, Roland Paulsen: *Unlocking Potential: The Promise of Technology in Reducing Work Hours*.

Kammarrätten avgör förvägrad partsinsyn

■ **Kammarrätten** i Göteborg kommer att pröva om sex forskare vid Juridiska institutionen har rätt till partsinsyn. Bakgrunden är att forskarna i november 2023 fick veta att de anmälts för kränkande särbehandling. De har sedan vägrats få ut information om vad anklagelserna gäller med motiveringen att de saknar rätt till partsinsyn, bland annat för att GU:s handlägningsordning om kränkande särbehandling inte syftar till att vidta åtgärder mot någon enskild utan istället handlar om att åtgärda

brister i arbetsmiljön. Den anställda som överklagat till Kammarrätten hävdar att GU:s handlägningsordning använder begreppet "part" för att beteckna den som anmälts för kränkande särbehandling och att så kallade individåtgärder uttryckligen listas bland de åtgärder en chef kan vidta i enlighet med GU:s handlägningsordning.

GU Journalen har tidigare rapporterat om ifrågasatt förtroende för juridiska institutionens ledning. En kartläggning av arbetsmiljön kommer att genomföras under mars månad.

Nit och redlighet i rikets tjänst

■ **Den 31 januari** firades Nit och redlighet, NOR, i Vasaparkens aula. Medarbetare som arbetat 30 år i statlig tjänst, eller 25 år vid pensionen, var inbjudna till högtiden. Rektor Malin Broberg höll tal och delade ut diplom och gåvor, och efter ceremonin samlades deltagarna till en middagsbuffé.

Forskare i världens bästa ämne

Text: Eva Lundgren | Foto: Johan Wingborg

– Religion, vad är det? Ju mer jag studerar företeelsen desto svårare har jag att hitta ett svar, förklarar Göran Larsson. Han är från början religionsvetare men har på senare år alltmer börjat intressera sig för vetenskapsteori, metodologi samt för hur globala konflikter påverkar det svenska samhället. →

yligen kom

Göran Larsson ut med en bok om Geo Widengren som 1940-1973 var professor i religionshistoria och religionspsykologi vid Uppsala universitet.

- Det var i samband med att jag i januari 2017 blev prodekan vid Humanistiska fakulteten som jag beslöt att också syssla med något lustfyllt utan fast deadline. Valet föll på Geo Widengren som starkt påverkat religionsvetenskapen i Sverige, och som faktiskt också en gång var min handledares handledare. Ett historiskt perspektiv på det egna ämnet är viktigt; allt var inte bättre förr, men inte heller sämre, och det som uppfattas som nytt idag kanske prövats tidigare. Bland annat ansåg Widengren att den svenska skolan på 50- och 60-talen befann sig i fritt fall, att universitetslärarna aldrig hade tid att forska och att Sverige var ett ingenjörsland, utan förståelse för annat än mekanik. Det händer att man hör sådana påståenden också idag ...

Göran Larsson är sedan 2012 professor i religionsvetenskap. Sina forskarstudier, om medeltida islam på Iberiska halvön, började han 1995 och fem år senare disputerade han.

- På den tiden var islam bara en religion bland andra. Visserligen hade den iranska revolutionen 1979 och dödshotet mot Salman Rushdie i slutet av 1980-talet skakat om många men det fanns ingen större oro för islamsk extremism. Men så kom 11 september 2001 och USA:s krig mot terrorismen. Till skillnad från andra krig, som handlar om att erövra ett område, har kriget mot terrorismen inget slut utan kan fortsätta i oändlighet, något som påverkar oss än idag.

Sedan dess har islamism och islamska terrororganisationer fått stor uppmärksamhet. Akademien har samtidigt anklagats för att inte våga ta tag i den typen av problem.

- Kritiken måste förstås tas på allvar, akademien ska inte blunda för svåra frågor. Istället behöver forskarna vara lite lagom grå och i sitt sökande efter objektiva

svar varken skön- eller svartmåla. Studier visar exempelvis att de flesta människor i vårt land med muslimsk kulturell bakgrund förhåller sig på ungefär samma sätt till sitt kulturella arv som vi icke-muslimer gör, även om extrema tolkningar av islam förstås också finns.

På senare år har Göran Larsson alltmer börjat engagera sig för hur globala konflikter letar sig in i det svenska samhället. Sedan 2015 är han knuten till Segerstedtinstitutet och sedan ett år tillbaka gästprofessor vid Akademien för polisiärt arbete vid Högskolan i Borås. Uppdragen hänger ihop.

- Cirka 20 procent av Sveriges befolkning har idag utländsk bakgrund. Många svenskar är alltså kulturellt och känslomässigt knutna till en annan plats i världen. När nyheter sprids på sociala medier om koranbrändningar, LVU-regler, krig och terrordåd, kan det snabbt påverka handlingar och tankar hos människor både inom och utom Sverige.

Bland annat är Göran Larsson med i ett nytt projekt vid Segerstedtinstitutet som handlar om antisemitism samt om hur konflikterna i Mellanöstern påverkar den svenska skolan.

- Många frågor tycks idag vara så jobbiga att lärarna väljer att inte ta upp dem i undervisningen. Men om konflikterna inte hanteras redan i skolan kommer problemen att bli desto värre längre fram.

Vid polisutbildningen undervisar han om det religiösa landskapet i Sverige, om integration och segregation, och om skillnad mellan stad och landsbygd när det gäller tillit och konfliktlinjer.

- Med god omvärldskoll kan polisen förhoppningsvis agera bättre både vad gäller att beivra brott och att skydda människor. Men studenterna kan ibland påpeka att det förstås är bra att få information, men vad ska de göra åt problemen? Och det är förstås frågan. Polisutbildningen är därför en nyttig påminnelse om andra yrkens dagliga verklighet.

Göran Larssons allt bredare intressen har också lett till att han börjat skriva en populärvetenskaplig bok om det numera ganska bortglömda kriget mellan Iran och Irak 1980-1988.

- Både kemiska stridsmedel och barnsoldater användes och i åtta år pågick strider i skyttegravar på ett sätt som påminner om första världskriget. Cirka en miljon människor dog, men kriget ledde inte till några gränsrevideringar eller större politiska förändringar. Däremot gav det både ayatollah Khomeini och Saddam Hussein möjlighet att konsolidera sin makt och göra sig av med inhemska motståndare. Det kaos och den ekonomiska kris som sedan rådde i Irak ledde till Kuwaitkriget 1990-1991 och senare till flera av dagens konfliktlinjer i Mellanöstern.

Även om Iran-Irak-kriget inte primärt handlade om religion fanns där en religiös dimension, påpekar Göran Larsson.

- Och så är det ofta. Religionsvetenskap är därför världens bästa ämne, eftersom det handlar om allt: om sociologi, psykologi, statsvetenskap, historia, konst, etik, juridik och medicin. Våra lärosäten är uppdelade i olika fakulteter men religionsämnet spannar över flera disciplin- och ämnesgränser.

Samtidigt är religionsvetenskap också ett lite diffust ämne. För vad är religion egentligen för något?

- För de flesta troende handlar religion inte om vad som står i en bok, utan snarare om social gemenskap. Tron på vissa dogmer skapar en känsla av samhörighet och att olika delar av en lära inte nödvändigtvis går ihop är inte alltid en brist, utan istället en poäng och möjlighet: folk kan tycka väldigt olika men ändå omfattas av samma trossystem. Religion har också betydelse vid de olika faser vi människor går igenom, där brytpunkterna ofta markeras med ritualer. Men hur vi tänker på religion handlar också om plats: i en kyrka kan man fyllas av andlighet men på en hockeymatch är det något annat som är viktigt.

Själv är Göran Larsson indifferent till religion, vilket innebär att han varken ser religion som något gott eller ont.

- Religion kan uppmana till lagbrott, våld och förföljelse. Redan Augustinus talade om *bellum iustum*, det rättfärdiga kriget. Och man kan fundera över varför människor gav sig iväg på medeltidens korståg, precis som man kan undra över dagens anhängare av Vit makt-rörelser och IS. Men man blir nödvändigtvis varken korsriddare, Vit makt-anhängare eller IS-rese när efter noggrant studium av Bibeln, Mein Kampf eller Koranen. Vad man tror är istället nära kopplat till individuella erfarenheter och samhällsliga dimensioner. Hur vägarna in i och ut ur en våldsbejakande ideologi går till, hör till de problem som jag genom forskning försöker förstå.

Religion kan förstås också inspirera till goda handlingar och ge mening åt tillvaron.

- Den ena religionen är inte god och den andra ond, det ena sättet att se på en trosfråga är därmed inte sannare än en annan. I Sverige anser vi exempelvis att klädval eller vad man äter inte har med tro att göra, men i många länder finns en helt annan uppfattning.

Religionsfriheten som princip är därför viktig, menar Göran Larsson.

- Stora delar av Mellanöstern, Afrika och Asien består idag av auktoritära stater utan yttrande- eller religionsfrihet. Det är inte speciellt konstigt att det för dessa människor kan vara svårt att förstå att exem-

pelvis en koranbränning är något enskilda individer gör, och ingenting Sveriges regering lägger sig i. Men religionsfrihet har inte alltid varit självklart i Sverige heller utan infördes så sent som 1951/1952. Innan dess var medborgarna i princip tvungna att vara med i Svenska kyrkan eller i ett av staten godkänt samfund.

Det närmaste Göran Larsson själv kan komma en religiös upplevelse är när han lyssnar på musik.

- Som ung var jag inspirerad av min äldre bror, som mest intresserade sig för hårdrock. Men idag är jag all-ätare. För mig har musik med humör att göra och kan exempelvis ge kraft inför ett jobbigt möte. Jag tycker också att det är viktigt att hitta nya musikaliska grejer och går hellre på ett nybildat bands första spelning än på en jättekonsert med Rolling Stones. Filosofen William James påpekade att religion kan innebära en utomkroppslig erfarenhet och samma sak kan gälla musik: tillsammans med en massa andra entusiaster kan man under en konsert plötsligt känna sig förflyttad och vara på en helt annan plats.

GÖRAN LARSSON

Jobb: Professor i religionsvetenskap med inriktning mot religionshistoria. Knuten till Segerstedtinstitutet samt gästprofessor vid Akademin för polisiärt arbete, Högskolan i Borås.

Aktuell: Författare till den nyligen utgivna boken *Geo Widengren. Stridbar professor i en föränderlig tid* utgiven av Kungl. Vitterhetsakademien i samarbete med Bokförlaget Langenskiöld.

Familj: Sambo och fyra barn.

Bor: I Göteborg.

Senaste lästa bok: *Ett ord för blod* av Faysa Idle.

Senaste sedda film: *Düsseldorf, Skåne.*

Intressen: Musik, bakning (gärna rulltårta) och att umgås med familjen.

Nytt projekt om havandeskapsförgiftning

Kan ett diabetesläkemedel bromsa utvecklingen av preeklampsi? Nyligen startade en läkemedelsstudie som förhoppningsvis kommer att ge svar.

Projektet leds från Sahlgrenska Universitetssjukhuset samt Göteborgs universitet och innebär ett samarbete mellan sju svenska förlossningskliniker.

Preeklampsi (havandeskapsförgiftning) drabbar cirka 3-5 procent av alla gravida. Orsakerna är inte helt klarlagda men risken ökar om kvinnan är förstföderska, har kronisk hypertoni, diabetes eller övervikt. Också ålder spelar roll: både väldigt unga och äldre mammor har en ökad risk, berättar forskningsledaren Lina Bergman, förlossningsöverläkare och docent vid institutionen för kliniska vetenskaper.

- Preeklampsi innebär fara både för mamman och barnet och kan idag inte behandlas på annat sätt än genom att sätta igång förlossningen. Ofta uppträder sjukdomen sent under graviditeten vilket innebär att igångsättningen inte medför någon fara för barnet. Men cirka 0,4 procent av alla gravida får preeklampsi före vecka 34, en period där barnet oftast mår bäst av att vara kvar i mammans mage. Det blir förstås problematiskt när boten är förlossning.

Ett barn som föds många veckor för tidigt riskerar livslånga skador. Ett läkemedel som bromsar sjukdomen och senarelägger förlossningen vore alltså ett stort framsteg, förklarar Lina Bergman.

Felicia Andersson och Lina Bergman ska undersöka om läkemedlet metformin kan förlänga graviditeten vid preeklampsi.

- Men det är svårt att få läkemedelsbolagen att testa preparat på gravida och generellt finns få läkemedel tillgängliga under graviditeten. En forskargrupp i Melbourne, som jag samarbetar med, fick därför för några år sedan idén att undersöka om något av de läkemedel som redan är godkända för gravida kan ha effekt även när det gäller preeklampsi. Försök på labb visade lovande resultat för metformin, som används vid graviditetsdiabetes.

En pilotstudie vid Stellenbosch University, som presenterades 2021, visade en tendens hos metformin att fördröja för-

lossningen med cirka en vecka, vilket har stor betydelse för ett barns utveckling. Barnen hade också en tendens till högre födelsevikt och behövde kortare tid med neonatal intensivvård.

Nu har Vetenskapsrådet gett medel till Lina Bergmans forskargrupp för en stor svensk studie, *Preeklampsi interventionsstudie 4 (PI4)*, som innebär ett samarbete med sju förlossningskliniker i fem regioner. 294 kvinnor kommer att ingå i studien, där hälften ges metformin och hälften placebo.

Gravida kvinnor med tidig pree-

»Men det är svårt att få läkemedelsbolagen att testa preparat på gravida och generellt finns få läkemedel tillgängliga under graviditeten.«

LINA BERGMAN

klampsi ska tillfrågas om studien och många av dem kommer att fångas upp via akutmottagningen för gravida, berättar forskningsassistent Felicia Andersson.

– Eftersom de här kvinnorna nästan alltid blir inlagda kommer de att bli enkla att studera. Vi kommer att undersöka dem två gånger i veckan fram till förlossningen och sedan även följa upp dem efter 2-3 månader.

Kvinnor med preeklampsi är ofta utan symtom. Sjukdomen brukar uppmärksammas vid någon rutinkontroll på mödrahälsovården där man upptäcker

ett högt blodtryck och äggvita i urinen, förklarar Felicia Andersson.

– Både de med och de utan symtom är ofta oroliga och kan behöva stöd. Därför kommer jag att vara tillgänglig under hela studien.

Samtidigt pågår en större studie med metformin i Sydafrika med 500 kvinnor och också i Nederländerna planeras en liknande undersökning med 200 deltagare. Samtliga projekt kommer att jämföra sina resultat för att så snabbt som möjligt kunna införa behandlingen i praktiken om metformin visar sig fungera.

Huvudsyftet med PI4 är att undersöka hur mycket graviditeten vid preeklampsi kan förlängas med hjälp av metformin. Men projektet har också två sekundära syften: att studera hur länge barnet måste vara kvar på neonatalavdelning samt att undersöka barnets födelsevikt så att det verkligen växer när det får längre tid i magen.

Men PI4 kommer också att innehålla andra delar. Bland annat ska barnets utveckling följas upp under två år, föräldrarnas psykiska hälsa ska studeras och en hälsoekonom ska titta på vad minskade kostnader för neonatalvård och habilitering betyder samhällsekonomiskt.

– Ytterligare en spännande del av projektet är att undersöka varför vissa personer väljer att delta i en läkemedelsstudie medan andra inte gör det. Vi planerar därför att intervjua både de medverkande kvinnorna och kvinnor som avstått från att delta, berättar Lina Bergman.

Projektet planeras pågå till december 2027.

Text: **Eva Lundgren** | Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Preeklampsi interventionsstudie 4 (PI4) finansieras av Vetenskapsrådet med 19,4 miljoner kronor under fyra år. Studien går ut på att undersöka om diabetisläkemedlet metformin kan bromsa utvecklingen av preeklampsi hos kvinnor som blivit diagnostiserade före graviditetsvecka 34. Den första patienten inkluderades i januari. Forskningsledare är Lina Bergman, förlossningsöverläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset och docent vid institutionen för kliniska vetenskaper. Studien görs i samarbete med sju förlossningskliniker i regionerna Uppsala, Dalarna, Skåne, Stockholm och Västra Götaland. Resultaten kommer också att jämföras med liknande studier i Nederländerna och Sydafrika.

Internationalisering eller hållbarhet - det är frågan

GU ska vara ett internationellt lärosäte men samtidigt bidra till en hållbar värld, enligt visionen.

Men hur går internationalisering och hållbarhet ihop?

GU Journalen har talat med tre medarbetare: Andréas Litsegård, universitetslektor och miljörepresentant vid institutionen för globala studier, Maria Norbäck, föreståndare för Centrum för forskning om arbete och sysselsättning, samt Fredrik Högberg, hållbarhetssamordnare vid sektionen för hållbarhet.

I Sverige finns en förordning om att statliga myndigheter ska ha ett miljöledningssystem och varje år följa upp och redovisa resultaten till Naturvårdsverket, berättar Fredrik Högberg.

–Tjänsteresor, inköp och annat som påverkar miljön ska fångas upp av systemet. På Sektionen för hållbarhet tar vi därför fram dessa data som sedan brukar användas vid årsredovisningar. Några institutioner är mer drivande när det gäller miljöarbetet och vill få uppgifterna oftare, men de flesta nöjer sig med en årlig rapport.

GU har också en miljöpolicy och en resepolicy, är anslutet till Klimatramverket och har antagit en koldioxidbudget. Enligt den ska koldioxidutsläppen minska med 25 procent vid utgången av 2023 och med 50 procent vid utgången av 2030, jämfört med 2019.

– Utsläppen gick ner rejält under pandemin men för 2023 ligger de faktiskt en aning högre än 2019, så det första av målen har vi inte nått, berättar Fredrik Högberg.

– GU har valt bort en toppstyrning till förmån för ett decentraliserat förhållningssätt där ansvaret att sänka utsläpp lagts ut på enskilda institutioner, förklarar Andréas Litsegård. GU centralt har alltså en mer samordnande roll, men brister tyvärr i detta arbete.

Hur olika fakulteter och institutioner försöker nå koldioxidmålet ser ganska olika ut.

– Vid psykologiska institutionen, institutionen för socialt arbete och JMG måste medarbetarna få godkännande av sin prefekt för flygresor men så är det inte vid min institution, säger Andréas Litsegård. Internationalisering är en del av Globala studiers själ, och vår prefekt har i dagsläget tyvärr inte tid och mandat att godkänna alla resor. Istället har vi ett tillitsbaserat system, där medarbetarna själva väntas ta ansvar. Min uppfattning är att det krävs mer styrning än så.

– På företagsekonomiska institutionen behöver man så vitt jag vet inte fråga prefekten, förklarar Maria Norbäck. Har man forskningspengar att resa för så har institutionen inga synpunkter.

Ett sätt att minska resandet är att forska på hemmaplan, menar Andréas Litsegård.

– Några exempel är fiskerier runt våra kuster, omställning i Göteborg samt samernas mänskliga rättigheter. Och för att förstå globala processer kan det vara viktigt med en koppling till det lokala. Men vissa av våra områden är till sin natur globala, som freds- och utvecklingsstudier, de måste göras i andra länder.

– Jag kan inte påminna mig att det på företagsekonomi funnits en diskussion om att forska mer lokalt, förklarar Maria Norbäck. Det är däremot något jag själv valt. Min doktorsavhandling handlade om tv- och filmproduktion i Stockholm och senare har jag valt att studera företeelser i Västra Götalandsregionen.

Som doktorand åkte Maria Norbäck på tredagarskonferenser till bland annat Vancouver och Melbourne.

– Det var ju helt galet och ingenting jag gjort de senaste tio åren. Mitt internationella nätverk har därför blivit ganska dåligt, men mitt nordiska är däremot väldigt bra. Fördelarna med att sluta åka på konferens är dels att man hinner med sin familj, dels att man får tid att skriva artiklar. Och att publicera sig är också ett sätt att vara internationell.

Motsättningen klimat och internationalisering kan ändå vara svår att lösa, menar Andréas Litsegård.

– Man vill ju vara produktiv och hålla kontakt med kollegor i andra länder. Finns det en konflikt mellan att vara uppdaterad på sitt fält och att minska resandet, vinner nog behovet att vara uppdaterad. Men en stor klimatbov för åtminstone min institution är inte bara medarbetarnas egna resor utan också de kollegors som vi bjuder hit. Det kan exempelvis handla om opponenter på en avhandling eller deltagare på olika workshoppar, vars resor förstås också bidrar till utsläpp.

Själv har Andréas Litsegård inte flugit i tjänsten på tio år.

– Det påverkar förstås mitt nätverkande men det finns andra sätt att hålla igång kontakterna, som digitala konferenser. Då missar man minglet på kvällen som påstås vara viktigt för att kläcka idéer. Enligt min uppfattning uppstår dock inte nya kontakter så ofta på det sättet, även om det så klart händer.

– Zoom funkar bra om man redan har ett samarbete, men sämre om man ska starta något nytt, menar Maria Norbäck. Men det finns smartare sätt att tänka än att allt handlar om antingen-eller. Jag har en nordisk doktorandkurs där vi träffas på plats första och sista gångerna, men däremellan har möten på Zoom, vilket sparar både miljö och tid.

Egencia, den resebyrå som GU upphandlat, har ett stort ansvar att erbjuda alternativ till flygresor, påpekar Fredrik Högberg.

– Om kostnadseffektivitet och hållbarhet står i konflikt med varandra ska hållbarhet prioriteras, enligt GU:s resepolicy. Men det är svårt att resa hållbart vilket inte bara är resebyråns fel; de har helt enkelt sämre kunskap om alternativ till flyget samtidigt som GU inte tillräckligt betonar vikten av att kunna välja tåg. Vi kunde exempelvis bestämma att Egencia spärrar möjligheten att flyga inom Europa. Eller så kunde vi upphandla en separat resebyrå för just tågresor.

Andréas Litsegård, Fredrik Högberg och Maria Norbäck tror att det behövs starkare styrning om GU ska klara sina klimatmål.

Ekonomiska frågor skapar engagemang och debatt, påpekar Andréas Litsegård.

- Hur vår institution ska hantera budgetunderskottet tas på stort allvar. Men att vi istället för att minska våra koldioxidutsläpp under 2023 ökat dem med 35 procent skapar mindre diskussion. I en konflikt mellan ekonomi och klimat vinner ofta ekonomi.

Ironiskt nog är det så, att om tiderna blir ännu stramare och budgeten inte går ihop, måste vi med nödvändighet minska på resandet, påpekar Fredrik Högberg.

- Men så länge ekonomin är god och forskningspengarna kommer in, finns få incitament att sluta flyga. Ibland kan det dock vara bra att anlägga ett lite längre perspektiv på hur vi betar oss: för tio år sedan flög GU-medarbetare fortfarande till Stockholm, det förekommer nästan inte nu.

Vilka resor som ska tillåtas går att formulera i en policy, menar Andréas Litsegård.

- Man kan göra en lista med tre kategorier: onödiga resor, som flyg inom Sverige, mindre nödvändiga resor, som kanske flyg till södra Europa, och nödvändiga resor, som att flyga till ett fältarbete på landsbygden i Nepal där digitala möten inte går att ha. Samtidigt kan vi forskare också släppa mer på tyglarna och inte tro att vi måste göra allt själva. Det kan finnas kompetenta kollegor i andra länder som man kanske kan ha ett första möte med på plats, men sedan låta sköta datainsamlingen på egen hand. Det är ju också en rättighets- och jämlikhetsfråga: vi kan

samla data i Norden, kollegorna i Nepal kan samla data där, vi kan jobba mer kollaborativt så att forskningssamarbetet blir mer jämlikt.

Under pandemin var resandet nästan nere på noll, påpekar Fredrik Högberg.

- Nu är flygandet inte riktigt uppe i 2019-års nivåer men det ökar från pandemins låga nivåer. Vi borde ju ta vara på de erfarenheter vi fått och undersöka vad vi kan fortsätta med utan att kvaliteten på forskning och undervisning försämras. Men nu är det som om pandemin aldrig varit.

Allt handlar dock inte om resor, påpekar Fredrik Högberg.

- På sektionen för hållbarhet har vi satt samman två arbetsgrupper, en som jobbar med tjänsteresor och en som ägnar sig åt andra hållbarhetsfrågor, som inköp. GU:s upphandling av datorer har lett till att IT-avdelningen garanterar underhåll på persondatorer i minst fem

år, allt för att inte kassera teknik som fortfarande fungerar.

För att få medarbetarna att verkligen minska sitt resande behövs lite mer piskor, menar Maria Norbäck.

- GU borde bli mer som DDR och peka med hela handen, säger hon med ett snett leende. Men även morötter är viktiga. Man kan ordna trivsamma tågresor med möjlighet till konferens och workshoppar så att själva resandet blir meningsfullt. Andréas föreslår att man kanske också kan inrätta ett klimatpris till den som har goda erfarenheter av hur vi kan göra vårt resande mer hållbart samtidigt som vi bibehåller forskningens goda kvalitet.

Tips: Ökad statlig styrning krävs för att rädda klimatet i GP den 22 juli 2022, av bland andra Maria och Andréas.

Text: **Eva Lundgren** | Foto: **Johan Wingborg**

Pedagogen samverkar med bibliotek

Läsande elever förutsätter läsande lärare. Det är utgångspunkten för ett samarbete mellan grundlära­r­pro­gram­met på GU och Skolbibliotekscentralen i Göteborg.

– Vi har samarbetat i flera år men nu handlar det om en hel­dag som dessutom är obligato­risk, säger lärarlaget Anna-Lena Pihl, Katharina Dahlbäck och Viktoria Bengtsdotter Katz.

Grundlära­r­pro­gram­met 4-6 har sedan länge samarbetat med Skolbibliotekscentralen i Göteborg som är en viktig resurs för grund- och gymnasieskolan. Bland annat tillhandahåller centralen klassuppsättningar av böcker samt talböcker och det går också att beställa litteratur kring olika teman, exempelvis vikingatiden.

Samarbetet handlar om att öka intresset för läsande bland lärarstudenterna, berättar Viktoria Bengtsdotter Katz, programledare för grundlära­r­pro­gram­met.

– Alla lärarstudenter behöver läsa skönlitteratur, inte bara blivande svensklärare utan också lärare inom exempelvis samhälls- och naturvetenskap. Det var för att tidigt i utbildningen sätta skolbiblioteken i fokus som vi för ett antal år sedan inledde ett samarbete med Skolbibliotekscentralen.

Då handlade det om att en bibliotekarie höll en föreläsning för studenterna om vad Skolbibliotekscentralen har att erbjuda, förklarar Anna-Lena Pihl, kursledare i svenska 1 på grundlära­r­pro­gram­met.

– Eftersom föreläsningen inte var obligatorisk var närvaron ganska låg. Vi började därför diskutera hur vi skulle kunna få fler studenter intresserade.

Viktoria Bengtsdotter Katz och Katharina Dahlbäck.

Diskussionen ledde till satsningen på en obligatorisk dag, helt ägnad åt läsning. Strax före jul arrangerades läsdagen för tredje gången, berättar Katharina Dahlbäck, som ansvarar för programmets verksamhetsförlagda kurser (VFU).

– **Förutom besök av** Skolbibliotekscentralen innehåller dagen tre moment: högläsning, informationssökning samt källvärdering. Studenterna delas in i tre

Studenterna Tilde Levinson och Anna Muhammad.

»Diskussionen ledde till satsningen på en obligatorisk dag, helt ägnad åt läsning.« ANNA-LENA PIHL

grupper som varvar momenten.

För många studenter innehåller dagen nya erfarenheter. Många har exempelvis aldrig tidigare läst högt för någon annan, berättar Katharina Dahlbäck.

- En del vändas inför högläsningen. Men precis som för alla andra färdigheter gäller det att öva för att bli bra. Högläs-

ning kan ske på olika sätt: Före läsningen kan man skriva upp förklaringar av svåra ord på tavlan eller göra en paus medan man läser och förklara ett begrepp. Men man kan också låta läsningen vara en upplevelse där det inte är så viktigt att förstå allt.

För att öka läsintresset hos eleverna är det alltså viktigt att läraren är en läsande förebild, menar Viktoria Bengtsdotter Katz.

- Läraren kan exempelvis berätta om en egen spännande läsupplevelse eller hitta en tid i klassrummet då alla sitter tyst tillsammans och läser, även läraren. Det gäller att locka fram lusten hos eleverna.

Också i VFU:n betonas läsning, berättar Katharina Dahlbäck.

- På sin första VFU får studenterna i uppdrag att undersöka och gärna fotografera skolbiblioteken på skolan. Det står nämligen i skollagen att alla elever ska ha tillgång till bibliotek. Men vad det egentligen innebär kan tolkas olika. Det kan vara ett rum i källaren som kanske dessutom är stängt, ett förråd eller bara en hylla, men det kan också vara ett jättefint och välutrustat bibliotek.

Ibland finns en skolbibliotekarie men många gånger är det en lärare som har till uppgift att då och då titta till boksamlingen, förklarar Anna-Lena Pihl.

- Det är absolut inte tillräckligt. Ett bibliotek behöver skötas och sorteras ut

och eleverna har rätt till vägledning och hjälp med informationssökning.

Den 20 december, då läsdagen senast arrangerades, innebar besök av bland andra Cicci Sjödelius, skolbibliotekarie på Utmarksskolan i Kortedala.

- Skolan har sedan några år tillbaka ett läsprojekt där biblioteket integreras i undervisningen. Hela kollegiet är med, inte bara svensklärare utan även lärare i natur- och samhällskunskap, estetiska ämnen, hemkunskap och så vidare. Barn har idag svårare att koncentrera sig på läsning, därför gäller det att hitta det som är lustfyllt, även om det handlar om en enkel mangaserie.

Också Karolina Hanberger från Skolbibliotekscentralen var på plats.

- Det är viktigt att visa lärarstudenterna att ett skolbibliotek inte är det samma som ett allmänbibliotek och förklara vad skolbibliotekets verksamhet handlar om i praktiken. Vi har ett uppdrag kring läsfrämjande där samverkan med annan personal är en förutsättning för att biblioteken ska fungera som tänkt.

Vad tycker då studenterna på grundlärarprogrammet 4-6 om läsdagen?

- Det var intressant att öva högläsning och upptäcka hur mycket bättre det blir om man sänker tempot och ibland söker ögonkontakt med dem som lyssnar, förklarar Tilde Levinson.

- Det är viktigt att vara en läsande lärare. Det är vi som är förebilder och som bygger upp de ungas värld. Att skapa en miljö där läraren och eleverna kan läsa tyst tillsammans låter dessutom väldigt mysigt, säger Anna Muhammad.

Text: Eva Lundgren | Foto: Johan Wingborg

Fakta: Sedan 2021 arrangerar grundlärarprogrammet 4-6, i samarbete med Skolbibliotekscentralen i Göteborg, en heldag för studenterna, med syftet att öka studenternas intresse för läsning.

Studenterna har också i uppdrag att undersöka skolbibliotek under sin verksamhetsförlagda utbildning.

Initiativtagare till lässatsningen är Anna-Lena Pihl, Katharina Dahlbäck och Viktoria Bengtsdotter Katz, institutionen för didaktik och pedagogisk profession.

Regeringen har för avsikt att lämna ett förslag till riksdagen om en ändring i skollagen så att alla elever får tillgång till bemannade skolbibliotek. Ändringen i skollagen föreslås träda i kraft 2025.

Fotboll - en göteborgsk historia

När fotbollsallsvenskans första match avgjordes i augusti 1924 var det starten på ett återkommande drama som år efter år lockar massor av hängivna supportrar till läktarna.

Nu firar bröderna Dohlsten – en studierektor och ett skådespelarproffs – 100-årsjubileet med föreställningen *Lyckans Soldater*.

Ust som Göteborgs rekord-långa 400-årsfirande ebbade ut började lektorn och studierektorn John Dohlsten på institutionen för kost- och idrottsvetenskap fundera på en annan jubilar: fotbollsallsvenskans.

Lillebror Victor var inte svår att övertala; det var klart att de tillsammans skulle hylla fotbollsallsvenskans hundra år med en nyskriven föreställning.

- *Lyckans Soldater* är vår present till svensk fotboll, säger John Dohlsten när premiären på Kronhuset den 1 mars rycker allt närmare.

Arenan är bokad, träningspassen avklarade, de båda aktörerna laddade och i bakgrunden avvaktar en rutinerad tränare - eller regissör om ni så vill. Pappa Ulf Dohlsten må ha lämnat scenen men det finns knappast någon teatertilja i Göteborgsområdet han inte trampat, och tv-publiken minns honom förstås bland mycket annat från roller i långkörare som *Hem till byn* och *Vita Lögnen*.

- Vi är ju en fotbollsfamilj och Skogens IF har varit vår förening. Nu vill vi ge tillbaka till idrotten, till alla eldsjälur där ute som kämpar i det tysta, säger John.

Bröderna Dohlsten vet var de har varandra. En gång var John fotbollstränare för sina två lovande yngre bröder Martin och Victor. Martin blev allsvensk i både Gais och Örgryte, medan Victor nådde division II-spel med Fässbergs IF innan han bestämde sig för att satsa på skådespelaryrket. Nu bor han sedan flera år i Prag och varvar film- och teaterjobb med insatser som dramalärare.

- Dessutom skriver jag rätt mycket, säger han och jobbar den här våren bland annat också med ett långfilmsmanus.

Men det fanns en tid när Victor ville gå i Martins spår och bli fotbollssproffs, och år när John hade allt fokus på att ta sin tränarkarriär så långt det bara gick.

- Det var ingen dröm, det var min ambition, säger han med eftertryck. Men livet kom emellan, svår sjukdom ledde till omprioriteringar och satsning på de akademiska studierna. När John dispute-rade 2020 hade han och Victor faktiskt redan hunnit turnera i ett par år med sin debutföreställning *Farväl Majorna*.

Har du glädje av erfarenheterna från scenen i ditt jobb som studierektor?

- Ja, så är det. Jag började till exempel föreläsa redan dagen efter att jag tog min kandidatexamen, det kunde jag nog bara göra tack vare den trygghet jag hade från

scenen. Och nu när jag är studierektor och programansvarig finns det absolut paralleller till rollen som fotbollstränare.

Skulle du vilja tillbringa ännu mer tid på scenen?

- Nej, just nu är det här den optimala mixen för mig. Att kunna forska om tränarrollen och utbilda tränare, och dessutom ha möjlighet att göra föreställningar tillsammans med Victor.

Bröderna Dohlsten hamnar våren 2024 i gott sällskap. På såväl Angereds teater som Göteborgs och Borås stadsteater fångar man fotbollstemat i nya uppsättningar och för egen del öppnar John och Victor dörren för fler föreställningar i den stund efterfrågan finns.

Kan man till och med tänka sig gästspel i Stockholm och Malmö?

- Nja, då måste man nog jobba om manuset en del, vi befinner oss trots allt i fotbollens huvudstad.

Mer troligt då att Göteborgspubliken framöver får nya chanser att ta del av bröderna Dohlstens historieintresse.

- Det finns ju många fler historier som måste berättas. Till exempel den om sjöfarten och familjen Broström, säger John som i tanken redan verkar planera för nya föreställningar. Precis som fotbollsspelare och tränare i över hundra år ständigt längtat efter nya utmaningar.

Text: Lars Hjertberg Foto: Johan Wingborg

Söndagen den 3 augusti 1924

avgjordes premiäromgången i den allra första allsvenska serien för herrfotboll. Tolv lag kom till spel. De tre Göteborgslagen visade sig vara överlägsna.

Gais vann den första allsvenska serien, IFK Göteborg kom tvåa och Örgryte slutade trea. Alla tre tog poäng i första omgången:

Örgryte IS–Hammarby IF 5–1.

Helsingborgs IF–Gais 1–2.

IFK Malmö–IFK Göteborg 1–1.

IS Lyckans Soldater

Idrottssällskapet *Lyckans Soldater* stiftades 12 oktober 1883 av en grupp unga män vid Göteborgs Realgymnasium. Namnet hämtade de från landeriet Lyckan nära Näckrosdammen.

Föreningen ägnade sig huvudsakligen åt friidrott men den 22 maj 1892 var man också ena parten i det som kommit att anses som den första fotbollsmatchen mellan två svenska lag. Örgryte besegrade *Lyckans Soldater* med matchens enda mål.

Sedan 1923 fungerar IS *Lyckans Soldater* endast som en kamratförening.

Bröderna John och Victor Dohlsten ger under mars 2024 sex föreställningar av *Lyckans Soldater* på Kronhuset i centrala Göteborg.

Tidigare har de tillsammans presenterat: *Farväl Majorna*, *Lasse i Gatan* och hösten 2023 *Smetana – en mästare från Prag*.

Vill få barn och unga att höras

Kultur, kulturarv och demokrati är temat för ett symposium med fokus på barn och unga som hålls den 24 april. Det är forskningsplattformarna PLACE och ERA på Konstnärliga fakulteten samt nätverket BiG som, tillsammans med Världskulturmuseet, är arrangörer.

– Konst är bildning. Och möjligheten att uppleva konst är möjligheten att bilda sig, menar Staffan Mossenmark, Tarja Karlsson Häikiö, Onkar Kular och Carina Borgström Källén som organiserar symposiet.

– **Vi vänder oss till** studenter, doktorander, kollegor på GU, samverkanspartner och andra intresserade av barn, unga, demokrati, plats och offentligt rum, berättar Onkar Kular, professor i design. Vi hoppas locka praktiker från skolan men också från andra områden. Vårt yttersta mål är att stötta barns och ungas rätt att uttrycka sig och på så sätt bidra till en demokratisk värld.

Vuxna har en tendens att i onödan infantiliserar den konst som är ämnad för barn, anpassa den och göra den lättillgänglig, påpekar Staffan Mossenmark, professor i komposition.

– Men varför ska vi vuxna bestämma vad barn klarar av? Varför kan vi inte exempelvis spela musik som innehåller ett djup och en komplexitet? Ribban kan mycket väl vara för hög, och barnen måste inte nå eller ta sig över den.

Konst är en ingång till reflektion, där ingenting är rätt eller fel, och där man med fantasins hjälp får möjlighet att förstå en annan, menar Tarja Karlsson Häikiö, professor i visuell och materiell kultur.

– Själv har jag invandrarbakgrund och både lärde mig svenska och fick nya insikter genom att som mycket ung läsa

böcker av Isaac Asimov. Var hade jag varit idag utan biblioteket i Torslanda?

Konst har alltid funnits i alla samhällen, ändå är det inte självklart att göra konsten tillgänglig så att alla barn kan delta på lika villkor, förklarar Carina Borgström Källén, docent i musikpedagogik.

– **Nu ifrågasätts de** estetiska ämnena i skolan och kulturskolan och fritidsgårdar får minskade anslag, eftersom politikerna inte förstår att konst och kunskap hänger samman.

Konstnärliga praktiker är också en verktygslåda som ger människor möjlighet till yttrandefrihet, att uttrycka sig kritiskt och larma om orättvisor, menar Tarja Karlsson Häikiö.

– Den plats en konstnär självklart tar för att göra sig hörd borde vara tillgänglig även för andra.

Den som inte slussats in i vad konst är, tror att det är en extra krydda i tillvaron, och inser inte att konst är en grundförutsättning för vår demokrati, säger Staffan Mossenmark.

– Till och med mina musikstudenter har svårt att förstå att de måste placera sig i en bredare samhällskontext och inte bara ägna sig åt det egna instrumentet eller skapandet.

Konst är något man måste uppleva själv och ingenting någon annan kan göra åt en, påpekar Onkar Kular, professor i design.

– Barn har rätt till sina egna uttryck och måste ges möjlighet att göra sina röster hörda.

För att stärka forskningen internt men också nå ut till externa parter har Konstnärliga fakulteten satsat på flera forskningsplattformar. Två av dessa står bakom symposiet. Den ena är ERA.

– Vår roll är att samla och stärka forskningsmiljön kring de estetiska ämnenas pedagogik. Bland annat stöttar vi lärarutbildningen i de estetiska ämnena och hjälper kollegor som gör forskningsansökningar, berättar Carina Borgström Källén.

– Vi har inte bara ett utbildningsveten-

skapligt perspektiv utan ser våra ämnen som en brygga till andra områden. Inte minst viktigt är att sprida vår forskning, vilket vi bland annat gör i en podd, säger Tarja Karlsson Häikiö.

Den andra plattformen är PLACE.

– **Vi samlar och stärker** befintlig forskning inom regeringens politikområde *Gestaltad livsmiljö*, förklarar Staffan Mossenmark. Det handlar om att öka demokratiseringen och inflytandet över boendemiljöer, offentliga rum och mötesplatser men också om att bredda tillträdet till högre konstutbildningar och offentliga gestaltungsuppdrag. Vi forskare, inte minst inom det konstnärliga området, befinner oss ofta i en bubbla, vi behöver rikta oss utåt och ta in andras perspektiv.

Också forskningsnätverket BiG, vars syfte är att synliggöra den forskning om barn och unga som bedrivs i Göteborg, medverkar. Medlemmarna i BiG kommer från olika håll och spänner över ett brett fält.

Symposiet den 24 mars kommer bland annat att innehålla föreläsningar, workshoppar, filmskola och panelsamtal.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Symposiet *On culture and democracy, artistic education in changing times* är ett samarbete mellan de konstnärliga forskningsplattformarna *Educational Research in the Arts (ERA)*, *Public Life, Arts and Critical Engagement (PLACE)*, forskningsnätverket *BIG – Barnkulturforskning i Göteborg* vid Humanistiska fakulteten samt Världskulturmuseet. Initiativtagare och arrangörer är Staffan Mossenmark, professor i komposition, Tarja Karlsson Häikiö, professor i visuell och materiell kultur, Carina Borgström Källén, docent i musikpedagogik, Onkar Kular, professor i design samt Karolina Westling, universitetslektor i filmvetenskap.

Datum och plats: Den 24 april på Världskulturmuseet.

Onkar Kular, Carina Borgström Källén, Staffan Mossenmark och Tarja Karlsson Häikiö är initiativtagare till ett symposium på Världskulturmuseet om unga, kultur och demokrati.

38 919

så många personer sökte en utbildning till vårterminen 2024. I den här ansökningsperioden erbjöd GU 1 541 olika kurser och program. De fem mest sökta programmen är till läkare, psykolog, socionom, sjuksköterska och tandläkare.

Bild: Johan Wingberg

Almedalen nästa!

■ **Göteborgs universitet** deltar i Almedalsveckan 25–28 juni. Under perioden hyr universitetet ett hus där medarbetare som deltar i programmet kan boka sovplats eller arrangera evenemang. Bokning av sovplats görs via Mötesservice. För råd och inspel om evenemang, kontakta Jonas Martinsson på Kommunikationsenheten. Ansökan till det publika programmet görs däremot direkt på Almedalsveckans webbplats. Mer information och viktiga datum finns på Medarbetarportalen.

Testa Copilot

Under en begränsad period finns nu möjlighet att testa AI-assistenten Copilot för Microsoft 365. Om du efter testperioden kommer fram till att du inte vill fortsätta att använda Copilot kan du avbeställa din licens utan att behöva betala någon kostnad under förutsättning av att avbeställningen görs senast den 12 april.

För att testa Copilot behöver du godkännande från din chef samt ett giltigt beställar-id.

10 miljoner till cancerforskning

■ **Forskare vid** institutionen för kliniska vetenskaper har fått 10 miljoner av Cancerfonden för att utveckla en ny metod för cellterapi. Det handlar om lokal behandling av dottertumörer (metastaser) i levern hos patienter med ögonmelanom.

– Att få ett så stort anslag är fantastiskt. Att vi får det betyder att Cancerfonden ser att vi har kunskaperna och hög kvalitet på det vi gör, säger Lars Ny, professor i immunonkologi och som leder forskarteamet.

Om cellterapin visar sig ha god effekt kan metoden bli aktuell även vid andra cancerformer där det sker spridning till levern, som till exempel hudmelanom och cancer i tjocktarmen eller bukspottkörteln.

Nominera till Pam Fredmans pris

■ **Nu är det dags** att nominera lärare och forskare vid GU som gjort värdefulla insatser inom social hållbarhet och det livslånga lärandet. Alla lärare och forskare vid universitetet kan nomineras.

Priset, som består av ett diplom och ett bidrag till en institution/motsvarande om 20 000 kronor per pristagare eller max 50 000 kronor, ska användas till pristagarens professionella förkovran. Det delas ut vid universitetets promoveringshögtid i oktober varje år.

Nomineringarna ska innehålla en motivering och kontaktuppgifter till den som nomineras och ska skickas in till rektor@gu.se senast den 31 mars 2024.

Mer information på Medarbetarportalen.

Bild: Fredrik Pleijel

Musselfynd vid Tjärnö

■ **En mussla som** antagits vara utdöd i svenska vatten har hittats i Singlefjorden norr om Strömstad. Fyndet gjordes i ett prov från den årliga miljöövervakningen av mjukbottnar längs Sveriges kuster.

– Jag tänkte direkt att det var något utöver det vanliga. Och när jag såg tvärribborna var det inte längre något att fundera på, även om detta är ett väldigt litet exemplar, säger Arne Nygren, forskare vid institutionen för marina vetenskaper.

Musslan är en tvärribbad näbbmussla och kan bli ungefär en centimeter stor och har ett utseende som brukar liknas vid en såsnipa.

En förklaring till att näbbmusslan inte setts till på länge är att det råder brist på lämpliga livsmiljöer. Områden med bottenströmmar som håller sand och grus fria från sediment är ovanliga på svenska västkusten. Övergödning och trålfiske leder dessutom till att allt fler havsbottnar får ett täcke av döda växtplankton och andra partiklar som faller ner. Många bottenlevande organismer tål inte att bli inbäddade på detta vis.

Stort genombrott inom arkeologi

Foto: Lennart Larsen Nationalt museum i Köpenhamn

I början av januari publicerade Nature fyra artiklar om nya upptäckter inom arkeologi. Bland annat handlar de om en forntida osynlig gräns i Europa och om hur olika förekomst av sjukdomar idag kan förklaras med folkvandringar, genetisk anpassning och urval för 5 000 år sedan.

Resultaten, som gjort sensation i forskarvärlden, har tagits fram av en stor internationell tvärvetenskaplig grupp där flera GU-forskare spelat en viktig roll.

Det var 2018 som de danska forskarna Eske Willerslev, Thomas Werge och Rasmus Nielsen fick idén till en gendatabank med genom från främst ben och tänder som hittats vid arkeologiska utgrävningar i Europa och västra Asien.

Drygt 1 600 genom har nu analyserats och jämförts med dna från dagens européer. Det handlar om ett väldigt projekt med deltagande av cirka 175 arkeologer, migrationsforskare, medicinare och andra experter från Europa, USA och Australien.

Den 10 januari publicerade Nature fyra artiklar med de slutsatser som forskarna kommit fram till. Mest uppmärksamhet har de medicinska resultaten fått.

Kristian Kristiansen har medverkat i alla fyra artiklarna.

De handlar bland annat om hur riskgener för diabetes typ 2 och alzheimer spreds i Eurasien för över 5 000 år sedan.

- Förklaringarna bygger på upptäckten att det för 5 000 år sedan, under mindre än 1 000 år, skett två folkbyten i norra Europa. Det första inträffade för cirka 5 900 år sedan när anatoliska bönder ersatte de jägare-samlare som kommit till Nordeuropa cirka 7 000 år tidigare, berättar Kristian Kristiansen, professor i arkeologi som medverkat i samtliga fyra artiklar.

När bönderna kom försvann jägare-samlarna - men kanske inte helt och hållet.

- En liten grupp verkar ha begett sig

till vad som idag är södra Norge, där de överlevde i ytterligare cirka 1 000 år.

Jägare-samlarna fanns också kvar i östra Europa. Redan tidigare forskning har nämligen visat att det för cirka 8 000 till cirka 5 000 år sedan gick en osynlig gräns genom Europa, från Östersjön i norr till Svarta havet i söder. Befolkningarna på de olika sidorna hade skilda levnadssätt, bland annat när det gällde att skaffa mat. Västerut fanns neolitiska jordbrukare, österut jägare-samlare.

- Forskare har under lång tid diskuterat om den här gränsen enbart var kulturell eller om den också handlade om genetik. Vår forskning visar nu att gränsen även var genetisk, berättar Karl-Göran Sjögren, docent i arkeologi, som medverkat i tre av Nature-artiklarna.

De inträngande bönderna erövrade alltså den västra sidan om gränsen, medan jägare-samlartillvaron fortsatte på den östra sidan.

- Varför de östliga grupperna inte påverkades av jordbrukskulturen kan vi bara spekulera om, säger Kristian Kristiansen. Men de östliga samhällena var högt utvecklade, exempelvis visste de hur man konserverar mat. Kanske hade de det helt enkelt för bra för att vilja ändra livsstil, med gott om fisk i sjöar och floder och mycket vilt i skogarna.

Men även jägare-samlartillvaron skulle ta slut.

Det hänger samman med det folk som för cirka 5 000 år sedan erövrade Nordeuropa. Det handlar om grupper från ett område i östra Europa som fått beteckningen snörkeramiker, eftersom deras krukor ofta hade ett mönster skapat av snören.

- Snörkeramikerna bestod av olika grupper som försörjde sig genom olika varianter av blandekonomi, i vissa områden med stora inslag av fiske, berättar Karl-Göran Sjögren.

På kort tid utplånade de invaderande snörkeramikerna den manliga delen av de nordeuropeiska bönderna och fick barn med den kvinnliga befolkningen.

- Två stora förändringar av den nordeuropeiska genpoolen ägde alltså rum under knappt tusen år, förklarar Bettina Schulz Paulsson, docent i arkeologi. Med hjälp av statistisk modellering har tidigare C14-dateringar kunnat preciseras.

Snörkeramikerna spred sig också till jägar-samlar-kulturerna i öst vilket ledde till att den osynliga gränsen så småningom försvann.

De människor som bor i Norden idag har alltså knappast några gener från den gamla jägare-samlarbefolkningen, men heller inte särskilt mycket anlag från de invaderande bönderna, förklarar Kristian Kristiansen.

- I huvudsak är vi nordbor ättlingar till snörkeramikerna. Att det är så har betydelse än i vår tid. Exempelvis förekomsten av vissa sjukdomsgener hänger samman med folkflyttningarna för 5 000 år sedan. Nordbor, med mycket snörkeramiker-dna, har världens högsta förekomst av multipel skleros, medan sydeuropéer, med mer jordbrukar-dna, har större risk för bipolär sjukdom. Människor i Östeuropa, med hög andel dna från jägare-samlare, har istället ökad risk för alzheimer och diabetes typ 2. Också det faktum att nordvästeuropéer generellt är längre än sydeuropéer hänger samman med vårt snörkeramiska arv.

Snörkeramikerna lyckades erövra bondesamhällena på bara några generationer.

- Vi tror att det gick våldsamt till men det finns också teorier om att snörkeramikerna kan ha fört med sig dödliga farsoter. Vi har letat efter spår av sådana sjukdomar men ännu inte hittat något, så det är inte en förklaring vi tror på just nu, förklarar Kristian Kristiansen.

De senaste 15 åren har utvecklingen inom arkeologi och genetisk forskning exploderat. Det handlar både om nya

- Arkeologi är ett ovanligt ämne i Nature, säger Bettina Schulz Paulsson och Karl-Göran Sjögren.

tekniska verktyg och om komplicerade matematiska modeller som kan täppa till hål i ofullständigt förhistoriskt dna, berättar Bettina Schulz Paulsson.

- På enskilda fynd kan vi idag fastställa kön, härkomst, utseende, ärftliga sjukdomar, infektionssjukdomar och släktskap men ännu inte ålder.

Att fyra artiklar om arkeologi publiceras i samma nummer av Nature, måste

vara unikt, menar Karl-Göran Sjögren.

- Arkeologi brukar annars inte vara så vanligt i just Nature. Alla artiklar handlar om projekt som har sin grund i den stora gendatabank som utvecklats av våra danska kollegor, vilket förstås är extra speciellt.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Den 10 januari publicerade Nature fyra banbrytande artiklar om arkeologi. Artiklarna bygger på forskning av cirka 175 experter från Danmark, Sverige, Norge, Storbritannien, Tyskland, Frankrike,

Polen, Schweiz, Armenien, Ukraina, Ryssland, Kazakstan, Italien, USA och Australien. Gruppen leds av forskarna Eske Willerslev, Thomas Werge och Rasmus Nielsen, Köpenhamns universitet. Kristian Kristiansen, professor i arkeologi, har medverkat i samtliga artiklar. Övriga medverkande från GU är Karl-Göran Sjögren, docent i arkeologi, Bettina Schulz Paulsson, docent i arkeologi, samt Malou Blank, forskare i arkeologi. Forskningen innebär samarbete mellan en rad olika fält, som medicin, epidemiologi och historisk migrationsforskning, och bygger på analyser av delar av en genbank med 5 000 mänskliga genom, tagna från främst ben och tänder som hittats vid arkeologiska utgrävningar. Dessa genom har jämförts med dna hos nutida människor.

Artiklarna behandlar följande:

Den genetiska betydelsen av en barriär, som fram till för omkring 5 000 år sedan

sträckte sig från Östersjön till Svarta havet. Kartläggning av två folkutbyten i Danmark, som skett inom 1 000 år.

Kartläggning av hur riskgener för olika sjukdomar spreds i Eurasien för över 5 000 år sedan.

Förklaring av varför förekomsten av multipel skleros är dubbelt så hög i Skandinavien som i Sydeuropa.

Finansiärer är bland annat Lundbeck Foundation GeoGenetics (Danmark) och Riksbankens jubileumsfond.

Titlar på artiklarna i Nature:

Population Genomics of Postglacial Western Eurasia (Allentoft et al.)

The Selection Landscape and Genetic Legacy of Ancient Eurasians (Irving-Pease et al.)

Elevated Genetic Risk for Multiple Sclerosis Originated in Steppe Pastoralist Populations (Barrie et al.)

100 Ancient Genomes Show Repeated Population Turnovers in Neolithic Age Denmark (Allentoft et al.)

Så får Bolivia tillbaka stulna kulturföremål

I sommar kommer 80 kulturhistoriska föremål, som under 50 år förvarats i Världskulturmuseet, att skickas till Bolivia. Det handlar om den så kallade Niño Korin-samlingen som ska återbördas till urfolket kallawayas.

Bland dem som arbetat med att packa finns Adriana Muñoz, curator på Världskulturmuseet samt forskare vid GU.

Den ser inte mycket ut för världen, den lilla väskan med ett mönster av kvadrater i olika färger, som Adriana Muñoz håller fram.

- Väskan kallas wiphala och har, trots sin oansenlighet, stor symbolisk betydelse för kallawayas men också för andra urfolk i Latinamerika. Flaggor med wiphala-mönster användes exempelvis av aktivister vid klimatmötet i Rio de Janeiro 1992 och flaggan har också fungerat som symbol för antikapitalism. Men mönstret är mycket äldre än så, den lilla väska som finns i vår samling är från 800-talet.

Det var i samband med att Evo Morales 2006 blev president i Bolivia som frågan om repatriering av museiföremål kom upp, berättar Adriana Muñoz.

- Evo Morales var den förste presidenten i landets historia med rötter i ursprungsbefolkningen, vilket är anmärk-

ningsvärt med tanke på att de utgör 70 procent av bolivianerna. Återförandet av kulturföremål var för Morales ett led i dekoloniseringen av hans land.

Världskulturmuseet har 16 000 objekt från Bolivia så det var ingen enkel uppgift att avgöra vilka som skulle vara lämpliga för ett återbördande.

- Vi bjöd bland annat in en grupp från kallawayas-folket för att få mer information om vårt bestånd. Självt arbetade jag i sex månader med att ordna upp och göra listor på objekten.

Bland de föremål som ska återbördas finns objekt som tillhört medicinmän, bland annat långa rör för pulver, läkemedel, textilier, men också ett kranium. Den man som på 1970-talet förvärvade föremålen - Henry Wassén, verksam vid Etnografiska museet i Göteborg - var nämligen i hög grad intresserad av gifter

och hallucinogena droger.

- Det var bland annat med hjälp av svenska ambassaden i Peru som han, i strid mot boliviansk lag, kunde föra ut kulturhistoriska föremål till Sverige. Det är tyvärr så att ambassader än idag används för att kringgå ett lands lagar, berättar Adriana Muñoz.

Statens museer för världskultur leds av en överintendent, tillsatt av regeringen. Det är regeringen som, efter beredning av myndigheten, bestämmer om ett föremål ska repatrieras.

- I just det här fallet var beslutet enkelt. I museets arkiv finns nämligen en enorm offentligt tillgänglig dokumentation om förvärvet, vilket är märkligt med tanke på att hanteringen alltså var olaglig. Anskaffandet skedde också några år efter att Unesco 1970 antagit en konvention om äganderätt till kulturföremål; när det gäller äldre förvärv kan ett argument

för att inte lämna tillbaka objekt annars vara att det på den tiden inte fanns några internationella regler.

Men ibland kan ett återbördande vara knepigare.

Ett exempel är överlämnandet den 3 juni 2022 av 24 ceremoniella föremål till urfolket yaqui i nordvästra Mexiko, förklarar Adriana Muñoz.

– **Insamlingen hade gjorts 1934–1935** av etnografen Gösta Montell och arkeologen Sigvald Linné tillsammans med de danska systrarna Bodil Christensen och Helga Larsen. Denna gång handlade det inte om plundring utan föremålen hade anskaffats med tillstånd av yaquis. Bland objekten fanns bland annat två maaso koba, ceremoniella hjorthuvuden som används vid dansceremonier och av yaquis uppfattas som heliga levande varelser.

Det som komplicerade återlämnandet var att yaquis var splittrade och det därför var oklart vilken grupp som ägde rätt till objekten. I början av 1900-talet, under det så kallade Yaquikriget, deporterades nämligen delar av yaquis till Yucatán, andra till Tlaxcala, medan en tredje grupp lyckades fly till Arizona. Gruppen i Arizona hade så småningom blivit erkänd som ursprungsbefolkning, vilket gett dem rätt att starta kasinon, något som lett till viss ekonomisk makt.

Nu ansåg yaquis i Arizona att det var de som hade rätt till föremålen. En utredning tillsattes som så småningom slog fast att objekten skulle ses som vittnen till yaquis deportering och svåra lidanden och återbördas till Mexiko.

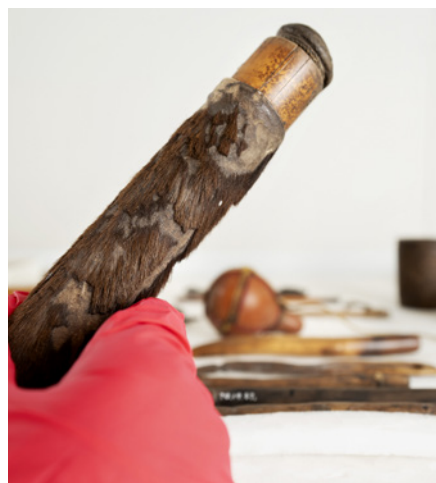
Repatriering av kulturföremål handlar inte bara om rättvisa. Det är storpolitik

»Återförandet av kulturföremål var för Morales ett led i dekoloniseringen av hans land.«

ADRIANA MUNOZ

En väska samt ett medicinrör som tillhör urfolket kallawaya.

också, berättar Adriana Muñoz.

– Överlämnandet av de 24 yaqui-föremålen skedde den 3 juni 2022 på Mexikos ambassad. Just den dagen var stora delar av Stockholm avstängt eftersom där också pågick en Natoövning samt en FN-konferens om miljö och utveckling. Trots all denna aktivitet tog ändå USA:s ambassadör sig tid att närvara vid ceremonin. I Sverige har vi lite svårt att förstå hur kulturhistoriska föremål kan vara så viktiga, men denna händelse visar den symboliska betydelse de kan ha i andra samhällen.

Att behålla eller återföra kulturföremål har på senare tid blivit en allt hetare fråga för museer, särskilt i Europa. British Museum är exempelvis inblandat i två konflikter: den ena rör repatriering av Parthenonfriser till Grekland, den andra återförande av beninbronser till Nigeria.

– Det argument som British Museum anför för att behålla föremålen är att de tillhör mänskligheten och inte en speciell grupp. Men även greker och nigerianer är ju en del av mänskligheten, och Akropolis-museet i Aten har minst lika högt anseende och stor säkerhet som British Museum. Andra europeiska museer, också svenska, har varit mer tillmötesgående och lämnat tillbaka föremål, bland annat till Nigeria.

Som curator på Världskulturmuseet och forskare vid GU förenar Adriana Muñoz det bästa i två världar.

– Som forskare arbetar jag koncentrerat för mig själv, på museet jobbar jag tillsammans med andra; det är en väldigt bra kombination. I museiarbetet ingår bland annat att omsorgsfullt städa bland föremålen två gånger om året. Det är ett verkligt sisyfosarbete; när vi är klara med hela samlingen är det snart dags att börja om. Det ser kanske stökigt ut just nu men vi har järnkoll på allt. Föremålen förvaras i rätt temperatur och luftfuktighet, och vi kollar kontinuerligt att här inte finns någon ohyra, allt är katalogiserat och varje objekt har sin plats.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Adriana Muñoz är forskare vid GU, curator vid Världskulturmuseet samt domare vid European Museum Forum. I november blir hon ledamot i European museum of the year award (EMYA). Hon har bland annat arbetat med återlämnandet av 80 föremål till urfolket kallawaya i Bolivia och 24 föremål till yaquis i Mexiko.

Boken innehåller också illustrationer.

Blodiga händelser på Island

Västfjordsmassakern 1615, då strandsatta basker mördades av den isländska lokalbefolkningen, hör till de blodigaste händelserna i Islands historia.

Om detta förfärliga dåd skrev bonden Jón Guðmundsson en krönika, byggd på vittnesmål.

Nu har universitetsbibliotekarie Joakim Lilljegen översatt texten till svenska.

”Detta är en sann berättelse om spanjorernas skeppsbrott och strid anno 1615, om dem vars skepp bröts sönder av is och oväder i en fjord nära Trékyllisvík natten före sankt Matteus mäsas, den 21 september.” Så inleds *En sann berättelse om spanjorernas skeppsbrott och strid* av sysslomannen Jón Guðmundsson, i Joakim Lilljegrens översättning.

- De baskiska sjömännen hade ägnat sommaren åt valjakt och sedan lagt sina skepp för ankar inne i Reykjarfjörður. När deras skepp en stormig natt bröts sönder, drucknade tre besättningsmän medan övriga åttiofem lyckades ta sig i land. Ledda av Ari Magnússon, den danska kronans representant i regionen, mördade lokalbefolkningen under de följande veckorna drygt trettio av männen, berättar Joakim Lilljegen.

En man som vägrade delta i dödandet var bonden Jón Guðmundsson. Han var känd som *lærði*, alltså ”den lärde”, och de texter av honom som finns bevarade handlar om allt från naturlära, Grönlands historia, fornisländsk poesi och tyska diktare till läkekonst, runor och magi.

- **Jón Guðmundsson** skrev sin krönika vintern efter händelserna. Han gick till väga nästan som en nutida grävande journalist, och förhöll sig kritisk till gärningsmäns, grannars och andra vittnens berättelser; bland annat tog han hänsyn till hur personliga konflikter kunde färga framställningen. Att han framförde kritik mot Ari Magnússon, ledde dock till att han tvingades fly från hemmet i Västfjordarna.

Jón Guðmundsson var en omdiskuterad person, ofta anklagad för svartkonst.

- 1631 dömdes han till fängelse, men istället för att avtjäna straffet i Köpenhamn förvisades han, tillsammans med sin hustru, till nordöstra Island. Där fortsatte han sin verksamhet och skrev bland annat den självbiografiska dikten *Fjölmoður*. 1658, åttiofyra år gammal, avled han.

Den ursprungliga texten har gått förlorad, sannolikt när Köpenhamn brann 1728, men nio avskrifter finns bevarade. År 2015, vid 400-årsminnet av

massakern, gavs texten ut i en fyrspråkig utgåva, med översättningar till baskiska, spanska och engelska.

- Jag blev intresserad av historien för snart 20 år sedan då jag studerade nordiska språk i Reykjavík, förklarar Joakim Lilljegen. Men att läsa 1600-talsisländska är inte så lätt, så jag fick ägna ganska mycket tid åt att slå i ordböcker. Sedan dess har jag deltagit i andra översättningsprojekt, bland annat den isländska 1200-talskrönikan *Sturlunga*, som också är en sorts blandning mellan historiskt källmaterial och i viss mån skönlitterär text. Eftersom jag redan ägnat så mycket tid åt Västfjordsmassakern tyckte jag att jag kunde översätta den texten också. Nu finns den i bokform där jag skrivit en förklarande inledning.

Fram till åtminstone 17 mars pågår en utställning om basker i Norden under 1600-talet på UB. Utställningen finns i entrén till Humanistiska biblioteket.

Text: **Eva Lundgren** | Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Västfjordsmassakerns 1615:

En sann berättelse om spanjorernas skeppsbrott och strid av sysslomannen Jón Guðmundsson är utgiven av förlaget Anthropolis.

Översättare är universitetsbibliotekarie Joakim Lilljegen, som också skrivit en omfattande inledning.

Hjärnhälsa i fokus för rättspsykiatri

– Svensk forskning inom rättspsykiatri är kraftigt eftersatt. Det beror bland annat på att det är svårt att utföra studier på en patientgrupp som vårdas under tvång. Vid CELAM, Sveriges största rättspsykiatriska forskningsmiljö, är dock flera projekt på gång. Det handlar bland annat om en unik undersökning av patienternas hjärnhälsa.

Det förklarar Peter Andiné som sedan mars 2023 är professor i rättspsykiatri.

Vid den rättspsykiatriska kliniken Rågårdén i Gunnilse pågår inte bara behandling av patienter. Vid Centrum för etik, juridik och mental hälsa (CELAM) fortgår också tvärvetenskaplig forskning som är unik för Sverige, berättar Peter Andiné.

– Centrumet föddes ur insikten att det krävs fler än enbart medicinska perspektiv inom forskningen om psykisk störning och aggressivt beteende. Läkare och filosofer har funnits med från början, men numera finns här även bland annat psykologer, vetenskapsteoretiker, jurister och sociologer, förutom medicinare inom olika områden.

Rättspsykiatri omfattar tre områden, förklarar Peter Andiné.

– Dels handlar det om att undersöka huruvida en person som begått brott ska ha vård eller fängelse, dels om själva den rättspsykiatriska vården. Men rättspsykiatri finns även inom kriminalvården; också den som dömts till fängelse

»Men rättspsykiatri-patienter har ofta en nedsatt hjärnhälsa, dels på grund av psykossjukdom och missbruk men kanske även orsakad av långvarig läkemedels-behandling.«

PETER ANDINÉ

har rätt till psykiatrisk vård.

Kombinationen allvarlig psykisk sjukdom och våldsbrott väcker obehagliga känslor hos de flesta. Att en psykiatrisk klinik för drygt tio år sedan kunde byggas i Gunnilse skedde först efter flera års diskussioner om andra möjliga placeringar.

– Jag kan förstå att människor känner oro inför att ha en rättspsykiatrisk klinik i sin närhet. Visst innebär de här patienterna risker, exempelvis blev en kollega knivattackerad av en patient för inte så länge sedan. Men det är faktiskt farligare att vistas på Vasagatan en fredagskväll än att promenera på Rågårdsvägen. Säkerheten är rigorös med videoövervakning och ett slussystem med passeringskontroller.

Rågårdskliniken innehåller 72 rehabiliteringsplatser och 24 akutvårdsplatser. Patienternas symtombild är brokig: det handlar om psykossjukdomar, substansmissbruk och personlighetsstörningar. Dessutom har de flesta patienter stora

fysiska problem; nära hälften har kraftig övervikt i kombination med antingen diabetes eller högt blodtryck.

Om slutna vård verkligen är den bästa behandlingen för dessa människor är en fråga som ständigt diskuteras, påpekar Peter Andiné.

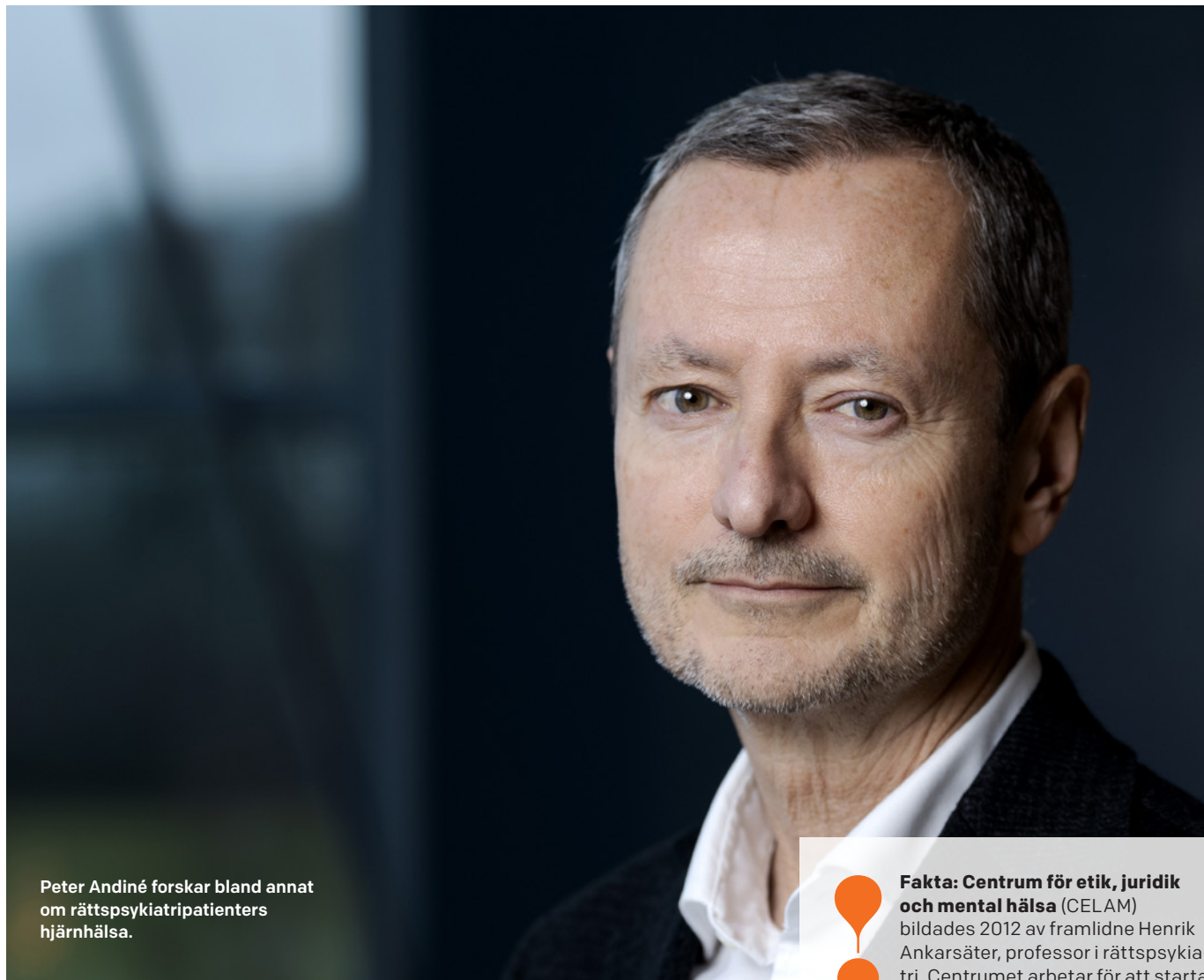
– När jag började arbeta inom rättspsykiatri för cirka 20 år sedan var trenden korta vårdtider. De stora mentalsjukhusen hade stängt under 1970-1980-talen, den öppna vården uppfattades som humanare och var dessutom billigare. Idag har pendeln svängt, nu är det inlåsning som gäller. Jag tror att behoven egentligen ligger någonstans mittemellan; vårt mål är förstås att få ut patienterna i samhället, men slutna vård behövs också.

Genomsnittstiden för en vistelse på Rågårdén är 3-4 år. Men variationen är stor; många är här kortare tid, andra kommer kanske aldrig ut.

– De flesta som återvänder till samhället får ett ganska bra liv. Men det sociala nätverket är viktigt, utan ett sådant är risken stor att återfalla i missbruk och brott.

Ett problem inom rättspsykiatrisk behandling är bristen på evidens, förklarar Peter Andiné.

– Forskning på psykotiska sjukdomar görs inte på patienter inom rättspsykiatri. En förklaring är att tvångsvårdade personer tidigare i historien utsatts för hemska experiment; den typen av forskning anses helt enkelt inte som etiskt försvarbar. Samtidigt finns betydelsefulla skillnader mellan de psykotiska patienter som begår våldsbrott, och de som inte gör det; bland annat är våra patienter till 70-75 procent missbrukare. Rätts-

Peter Andiné forskar bland annat om rättspsykiatripatienters hjärnhälsa.

Fakta: Centrum för etik, juridik och mental hälsa (CELAM)

bildades 2012 av framlidne Henrik Ankarsäter, professor i rättspsykiatri. Centrumet arbetar för att starta och stödja forskning om psykisk

störning, aggressivt antisocialt beteende och moraliskt och straffrättsligt ansvar, samt samverkar med Rättsmedicinalverket, den rättspsykiatriska vården samt Kriminalvården.

Centrumet har bland annat fått 30 miljoner kronor från Forte för det sexåriga projektet *FORvidence, Utveckling av evidensbaserad praktik inom rättspsykiatri: tvärvetenskaplig kartläggning och metodutveckling för en mångfacetterad och sårbar patientgrupp*. Projektledare är Märta Wallinius.

Peter Andiné leder bland annat projekten CAREFOR, RPU 2.0, ABFOR och SEMAFOR som på olika sätt studerar rättspsykiatriska patienters hjärnhälsa.

Han är också vetenskapligt råd vid Socialstyrelsen samt ordförande för Svenska rättspsykiatriska föreningen.

Nyligen erhöll Peter Andiné och CELAM 30 miljoner kronor från Vetenskapsrådet för Nationella interdisciplinära forskarskolan i psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatri, ett samarbete med Lunds universitet och rättspsykiatri i VGR, Kronoberg och Skåne.

psykiatrisk forskning, så som all annan klinisk forskning, granskas idag mycket noga av Etikprövningsmyndigheten och vi behöver ha höga etiska krav på all forskning med tvångsvårdade personer. Därför är det viktigt att CELAM nu fått etiskt tillstånd att starta den största läkemedelsstudien någonsin inom svensk rättspsykiatri där vi ska undersöka bland annat behandling av dessa patienters metabola hälsa.

Också patienternas hjärnhälsa studeras vid centrumet.

- Det har tidigare forskning nästan inte alls gjort. Men rättspsykiatripatienter har ofta en nedsatt hjärnhälsa, dels på grund av psykosjukdom och missbruk men kanske även orsakad av långvarig läkemedelsbehandling. Somliga kan även ha okända hjärnskador som förstås är viktiga att upptäcka.

En betydelsefull del av centrumets forskning handlar om juridik, berättar Peter Andiné.

- Den svenska rättspsykiatrin har flera brister som under åtminstone 30 år uppmärksammats gång på gång, utan att något hänt. Framför allt handlar kritiken om att frågor om straff, vård och samhällsskydd blandas samman. Svårt psykiskt sjuka personer som begår brott utan att egentligen veta vad de gör döms som skyldiga till en tidsobegränsad vård. I de flesta andra länder anses de inte kunna tillskrivas straffansvar. Många rättspsykiatriska patienter har både en psykosjukdom och ett missbruk. När psykosen är behandlad kan vårdtiden ändå bli väldigt lång om de återfaller i missbruk under vårdtiden. De dömdes alltså till rättspsykiatrisk vård på grund av psykosen men vården kvarstår på grund av missbruket. Trots vissa brister fungerar dock det svenska rättspsykiatriska systemet i stort väl.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

A close-up portrait of a woman with dark, wavy hair and bangs, smiling warmly at the camera. She is wearing a dark top and a thin necklace. The background is softly blurred, showing what appears to be an indoor setting with warm lighting.

Värnar språklig mångfald i Torgny Segerstedts anda

Sedan 2003 har Stiftelsen Torgny Segerstedts Minne årligen utsett en gästprofessor som verkar i Segerstedts anda. Detta läsår är det Leora Bar-el, professor i lingvistik vid University of Montana som stolt axlar manteln, med språklig mångfald i fokus.

Det finns cirka 7000 språk i världen, men många är små och mer eller mindre utrotningshotade.

- Jag skulle vilja förstå och tala dem alla, säger Leora Bar-el.

Som lingvist ser Leora Bar-el som sin uppgift att värna den språkliga mångfalden, särskilt hotade språk som talas av få. Rätten att skydda, bevara och tala sitt modersmål är en självklar del i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

- Det beror på att vårt modersmål är djupt förbundet med vår identitet. Det blir särskilt tydligt när folk har förnekats

att tala sitt modersmål. I Nordamerika försökte man medvetet utrota ursprungsbefolkningens identitet genom att förbjuda deras språk, säger Leora Bar-el, som arbetar med att bevara flera av dessa urfolksspråk genom sin forskning.

Andra exempel på utsatta språkgrupper är aboriginerna i Australien, och för den delen samerna i Sverige. Så sent som 2007 antog FN:s generalförsamling *Deklarationen om ursprungsfolkens rättigheter*. I artikel 13 slås det fast att ursprungsbefolkningar har rätt att revita-

Det finns cirka 7 000 språk i världen och Leora Bar-el hade velat lära sig dem alla.

lisera, använda, utveckla och föra vidare till kommande generationer sin historia, sitt språk, muntliga traditioner, filosofier, skrivsystem och litteratur.

I Nordamerika och på andra håll arbetar grupper och samhällen med att återföra och ge nytt liv till utrotningshotade språk bland annat med hjälp av språk- och kulturprogram. De talare som finns av språket spelas in eller videofilmas. Genom att stärka språken stärks också samhällen och kulturer, och vice versa.

- Vi lingvister hjälper till att dokumen-

tera och studera språken på ett djupare plan genom att söka mönster av likheter och skillnader i hur språk byggs upp, lärs in och lärs ut.

I detta hav av språk, hur har hon valt de språk hon själv fokuserar på?

- Språk väljer ibland mig, säger Leora Bar-el, som skrev sin doktorsavhandling i Vancouver om squamish, ett amerikanskt urfolksspråk som talas av en folkgrupp med samma namn.

De hade under 8 000-10 000 år bosättningar där staden Vancouver nu ligger och i området som kallas British Columbia. Squamish hör till språkfamiljen salish, vars olika språk talas i nordvästra Nordamerika inklusive Montana. Leora Bar-el har studerat även dessa språk.

Som gästprofessor har Leora Bar-el sin bas på institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, FLoV.

- Jag har verkligen blivit väl mottagen på FLoV och får möjlighet att undervisa, träffa studenter och delta i seminarier.

Tillsammans med Malin Petzell på institutionen för språk och litteraturer och Ponsiano Kaniyo på Mkwawa University College i Tanzania studerar hon tidigare odokumenterade bantuspråk i Tanzania.

- Vi har genomfört fältarbeten och samlat in material. Jag talar inte de språken, men Malin och Ponsiano talar swahili. Jag förlitar mig på dem.

Leora Bar-el vill också avslöja myter om språk och främja folks uppskattning av språklig mångfald genom att öka medvetenheten om språk och dialekters betydelse.

- Folk säger att de inte har tid att lära sig ett nytt språk. Men även att lära sig om språk är ett sätt att skydda språklig mångfald, säger Leora Bar-el.

Kunskapen om hur vi lär oss språk är dessutom nyckeln till att förstå det mänskliga sinnet, menar Leora Bar-el.

- Utan språklig mångfald skulle vi inte förstå människans sinne, för vi skulle inte förstå hur vi tillägnar oss olika språk.

- När du lär dig ett annat språk lär du dig också om andra kulturer och samhällen. Dörrar öppnas till en global värld och du inser att du är del av något större. Samtidigt lär du dig mer om dig själv och ditt eget språk, som du troligen inte lagt märke till annars.

Språklig mångfald har flera viktiga fördelar. Personer som talar flera språk får kognitiva fördelar för hjärnan. Språkkun-

»Utan språklig mångfald skulle vi inte förstå människans sinne, för vi skulle inte förstå hur vi tillägnar oss olika språk.« LEORA BAR-EL

skaperna stärker förbindelser i hjärnan, bromsar åldrandet och skyddar mot demenssjukdomar, visar olika studier.

Leora Bar-els intresse för språk väcktes tidigt. Hon växte upp i en flerspråkig familj utanför Toronto i Kanada och gick på en tvåspråkig skola med engelska och hebreiska. Farföräldrarna kom från Ryssland och morföräldrarna från Polen. Innan de kom till Kanada bodde de i Israel, där Leora Bar-els pappa är född. Trots att Leora Bar-el var omgiven av olika språk var det först på universitetet hon upptäckte att det går att studera lingvistik.

- Jag gick en introduktionskurs och fastnade direkt, säger Leora Bar-el. Språk är mönster. När du börjar studera lingvistik lär du dig känna igen mönstren. Till slut kan du inte undgå att se mönstren i tal och i skrift. Det är vackert. Du behöver inte kunna tala språket, men ha viss kunskap om det, för att kunna urskilja mönstren.

I USA ses lingvistik som ett "discovery-ämne", som folk inte känner till om de inte råkar upptäcka det. Leora Bar-el och hennes kollegor försöker nå ut till elever på gymnasienivå så att de kan bli intresserade och välja lingvistik på universitetet.

- Världen behöver många fler lingvister! Om utrotningshotade språk går förlorade, blir världen mindre dynamisk och mindre levande.

Text och foto: **Anna Rehnberg**

Fakta: Sedan 2003 finansierar Stiftelsen Torgny Segerstedts Minne en gästprofessur i Torgny Segerstedts namn. I år har GU två Segerstedtprofessorer, förutom Leora Bar-el också Stephen Zunes, professor i statsvetenskap vid University of San Francisco.

Lämnar GU för Oslo

– Sedan jag började jobba på GU 2003 har situationen för oss lärare och forskare gradvis försämrats. Allt fler uppgifter staplas på varandra, det saknas tid för samverkan och de kunskaper och erfarenheter jag genom åren samlat på mig tas sällan i anspråk.

Det säger Ola Sigurdson, professor i tros- och livsåskådningsvetenskap, som i augusti lämnar GU för en tjänst vid Universitetet i Oslo.

Det blåser snåla vindar för humaniora, menar Ola Sigurdson.

– Det har det förstås gjort länge. Men de senaste två åren har jag alltmer upplevt att om jag presterar något spelar det mindre roll. Jag har exempelvis, tack vare mitt arbete på GU, blivit en allt bättre lärare och forskare, och har genom mina ganska många publikationer och ett antal projekt dragit in forskningsmedel. Ändå har jag nästan inga medel för att exempelvis åka på en forskningsresa eller konferens, utan måste antingen få någon annan att betala eller tigga pengar.

Studentpengen för humaniora är lägst på GU, samtidigt som allt högre krav ställs på administration och nätundervisning.

– I Oslo kommer jag att ha 45 procent undervisning precis som här. Men 45 procent i Oslo innebär ungefär hälften så mycket katederundervisning som vid GU.

Publicering handlar i allt högre grad om korta artiklar i engelskspråkiga tidskrifter, inte om monografier på svenska

som är tradition inom humaniora.

– Jag har inget emot de internationella tidskrifterna, tvärtom finns det saker som utmärkt går att säga på femton sidor. Men det finns också sådant som kan behöva 1 400 sidor i tre volymer, som mitt verk om humor, subjektivitet och transcendens.

I samhället finns en bild av att humaniora inte riktigt behövs, menar Ola Sigurdson.

– **Det borde vi** vara bättre på att motbevisa. Vi har flera forskare inom medicinsk, digital och grön humaniora som är mycket framgångsrika och själv var jag under sex år engagerad i det mycket angelägna Centrum för kultur och hälsa. Samverkan är ett område som humaniora av tradition varit starkt inom men som det i realiteten inte finns någon tid för i våra tjänstgöringsplaner. Allt kan dock inte handla om omedelbar samhällsnytta och ingen vetenskap mår bra av att enbart vara instrumentell och tjäna bestämda syften.

Ola Sigurdson menar att pandemin var något av en vändpunkt för honom.

– Vi skulle plötsligt bara ställa om till online-undervisning, utan vare sig tid eller annat stöd. Den utvecklingen har sedan fortsatt och mitt ämne har alltmer blivit ett online-ämne. Men att undervisa på distans är, som en kollega påpekade, att undervisa på samma sätt som vanligt men utan det roliga.

Ola Sigurdson tog sin kandidatexamen vid GU, men disputerade i Lund och jobbade sedan en tid i Stockholm innan han återvände hit.

– Principiellt tycker jag att det lärosäte där en lärare får anställning borde vara

ett annat än det där hen disputerade. Men vid GU är det märkligt svårt att komma någon vart om man inte tillbringat hela sitt yrkesverksamma liv här, vilket inte är bra om man vill få in nya tankar och idéer.

I och med att Ola Sigurdson lämnar GU, avgår han också från sitt uppdrag som ordförande för Jonsereds herrgårds styrgrupp.

– Det finns förstås mycket som är bra vid GU, och dit hör de samtal med andra akademiska discipliner och med företrädare för övriga samhället som sker vid

»Allt kan dock inte handla om omedelbar samhällsnytta och ingen vetenskap mår bra av att enbart vara instrumentell och tjäna bestämda syften.«

OLA SIGURDSON

Jonsereds herrgård. Det finns överhuvudtaget en intellektuell miljö i Göteborg, inte minst intressanta tidskrifter, som universitetet skulle kunna dra mycket större nytta av. För mig har dock det främsta privilegiet varit att ha så många fantastiska kollegor inom olika ämnen som jag varje dag har givande samtal med. Så det är med visst vemod och en känsla av saknad jag lämnar GU. Jag tröstar mig dock med att Oslo inte ligger särskilt långt bort och att jag ofta kommer att besöka seminarier i Göteborg.

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Ola Sigurdson

Aktuell: Lämnar sin tjänst som professor i tros- och livsåskådningsvetenskap och som ordförande i Jonsereds herrgårds styrgrupp för en tjänst vid Universitetet i Oslo.

Böcker (urval): *Himmelska kroppar: Inkarnation, blick, kroppslighet*; *Det postsekulära tillståndet: Religion, modernitet, politik*; *Gudomliga komedier: Humor, subjektivitet, transcendens*.

På gång: Fem små böcker om existentiell rumslighet, varav *Atmosfärer – en introduktion* publicerades 2023. En bok om trösklar kommer under hösten.

NY PÅ JOBBET

Heléne Bergentoft och **Jonatan Jungmalm** är nya projektledare på Riksidrottsuniversitetet vid Göteborgs universitet (RIU).

Ewa-Lena Bratt, professor i omvårdnad samt vicedekan vid Sahlgrenska akademien, har av regeringen utsetts till ledamot av Kommittén för klinisk behandlingsforskning (KKBF).

Ulf Dalnäs, enhetschef vid HDK-Valand, har av regeringen fått ett treårigt förordnande som ledamot av Överklagandenämnden för högskolan.

Anders Elfvin är ny professor i pediatrik med inriktning mot neonatologi förenad med anställning som överläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Eric Hanse, professor i neurofysiologi, är ny prefekt vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi. Han var tidigare vicedekan för infrastrukturfrågor vid Sahlgrenska akademien.

Marcus Hetz är ny professor i socialt arbete.

Therese Larsson är ny evenemangstekniker på Högskolan för scen och musik.

Jan Holgersson, professor i transplantationsimmunologi, är ny vicedekan med ansvar för infrastruktur och lokaler på Sahlgrenska akademien.

Linda Lane, tidigare universitetslektor vid institutionen för socialt arbete, har utsetts till gästprofessor vid Impact and Policy Research Institute (IMPRI), New Delhi, Indien.

Carolina Lunde är ny professor i psykologi.

Anne Sofie von Otter, mezzosopran, kommer till hösten att bli "artist in residence" på Högskolan för scen och musik.

Johan Söderberg är ny professor i vetenskapsteori.

Erik S. Thomson är ny professor i experimentell atmosfärskemi.

UTMÄRKELSER

Daniel Bojar, forskare vid Wallenbergcentrum för molekylär och transnationell medicin (WCMTM), har av Jeanssons Stiftelser utsetts till en av två mottagare av stiftelsens personliga pris 2024. I november 2023 erhöll Daniel Bojar dessutom etableringsbidrag från stiftelsen för sin forskning på cancer-specifika glykaner i saliv. Förra året fick han dessutom 4 miljoner kronor i stöd från Lundbergsstiftelsen.

Claes-Göran Emilson, professor emeritus vid avdelningen för cariologi, har utnämnts till hedersdoktor vid Universidad de Valparaíso.

Christer Mattsson, föreståndare för Segerstedtstitutet, har tilldelats årets Martin Lutherpris. Sedan 2005 delas priset ut av Equestriakyrkan, Kristna Freds och Sveriges kristna råd till en person eller en grupp som arbetar för fred och rättvisa.

Henrik Zetterberg, professor i neurokemi, har tilldelats en rådsprofessur vid Vetenskapsrådet, vilket innebär att han under kommande åtta år får drygt 28 miljoner kronor i finansiering. Henrik Zetterberg forskar om hur markörer i blod och hjärnvätska kan användas för att upptäcka och mäta utvecklingen av sjukdomar som påverkar nervsystemet och som orsakar demens, exempelvis Alzheimers sjukdom.

Följande GU-forskare har utsetts till Wallenberg Academy Fellows:

Jacob Nyrup, som skapat WhoGov, världens största databas över politiska makthavare, samt **Gaia Olivo**, som forskar om hur hjärnan förändras när vi lär oss nya motoriska rörelser.

Humanistiska fakultetens pedagogiska

priser går till: **Alexander Andersson**, postdoktor i filosofi, prisas för spelet *Sweet Justice* som ökar studenternas förståelse kring begreppet "rättvisa". Lärarlaget **Christian Lenemark**, **Mats Jansson**, **Nils Olsson**, **Rikard Wingård** och **Matilda Amundsen Bergström** prisas för programmet *Redaktionell praktik*, en utbildning som både ger en gedigen litteraturvetenskaplig grund samt tränar studenterna i redaktionella färdigheter, som att planera och framställa en tryckt publikation och arrangera offentliga kulturarrangemang.

ANSLAG

Johan Åkerman, professor i experimentell fysik, har tilldelats ett ERC Proof of Concept Grant för projektet *LoRaSpin, Long-range and high-data-rate wireless communication using chirp spread spectrum modulated spintronic oscillators*.

ERC Proof of Concept utlyses av Europeiska forskningsrådet och ger forskare som redan har fått ERC-medel möjlighet att vidareutveckla sina forskningsresultat.

EVENEMANG

I samband med Internationella kvinnodagen arrangerar universitetet öppna föreläsningar om jämställdhet genom historien och i nutid.

6 mars: En eftermiddag om historiska kvinnörelser organiserar, men också om hur det ser ut idag och i andra delar av världen. Samtalet arrangeras av GU och KvinnSam. Deltar gör även Fredrika Bremerförbundet.

8 mars: År 2016 fastslogs sex politiska mål som syftar till att uppnå lika villkor och möjligheter för kvinnor och män på en rad områden: makt och inflytande, ekonomi, utbildning, hem- och omsorgsarbete, hälsa och vård samt skydd mot våld. Under ett lunchsamtal förklarar och diskuterar forskare de olika målen. Bakom arrangemanget står GU och Jämställdhetsmyndigheten.

För ytterligare arrangemang, se Medarbetarportalen.

Kerstin Hamilton blickar ut i rymden

I januari började Kerstin Hamilton på en ny postdoktorstjänst på HDK-Valand. Tjänsten är ett samarbete med Hasselbladstiftelsen och fokuset kommer att vara fotografi och naturvetenskap.

Kerstin Hamiltons forskningsprojekt har inspirerats av fotografen Berenice Abbott, som var verksam på 1930-1950-talen. Hon genomförde en rad fotografiska experiment för att främja historisk och vetenskaplig kunskap, som hon menade är avgörande för ett demokratiskt medborgarskap.

- Man kan säga att jag tar vid där hon slutar, förklarar Kerstin Hamilton. Abbott använde sig av sin tids mest utvecklade fotografiska tekniker för att visualisera sin tids banbrytande vetenskap inom exempelvis rörelse, magnetism och ljus - fysikaliska fenomen som man tidigare inte kunnat åskådliggöra.

Kombinationen fotografi och naturvetenskap har intresserat Kerstin Hamilton under lång tid. Åren 2013-2017 drev hon ett forskningsprojekt tillsammans med nanoforskaren Jonas Hannestad som bland annat resulterade i filmen *Zero Point Energy* som visades på Moderna Museet. Projektet blev sedan även en del av Kerstin Hamiltons doktorsavhandling.

Inom det nya projektet blickar Kerstin Hamilton ut mot rymden i ett samarbete med Onsala rymdobservatorium.

- Detta är ett helt nytt område av det jag tidigare har forskat på: vetenskapliga bilder av sådant vi inte kan se med blotta ögat.

Kerstin Hamiltons samarbete med Hasselbladstiftelsen sträcker sig långt tillbaka. Forskningsprojektet *Nanosamhällen* drevs bland annat med stöd av Hasselbladstiftelsen och Chalmers. Och som en del av sitt doktorandprojekt kurerade hon våren 2021 utställningen *Dear Truth: Dokumentära strategier i samtida fotografi* på Hasselblad Center.

Text: Maja Carltoft Foto: Maja Kristin Nylander

Hur hanterar staden sina minnen?

– Stadens minnen finns i dess byggnader och att gå på stadens gator är att vandra i vår gemensamma historia.

Det säger Monica Sand, konstnär, forskare samt redaktör för antologin *En både genom tiden – ritualer kring en Göteborgs-historia*.

Boken handlar om Flickläroverket, som senare blev Kjellbergsska gymnasiet, och som revs förra året för att ge plats åt Konstnärliga

fakultetens nya byggnad.

– I samband med rivningen insåg jag att det saknas ritualer för rivningar eller andra förändringar av en plats. Den 7-8 december 2022 arrangerade därför några kollegor och jag minnesdagar med cirka 200 tidigare elever på Flickläroverket, nu i 70-90-årsåldern, samt studenter och medarbetare på Artisten.

I en skola överförs kunskap och minnen mellan generationer genom rumsliga och sociala erfarenheter och drömmar om framtiden, menar Monica Sand.

– Därför byggde minnesdagarna på konstnärliga ritualer och minnesöverföring mellan olika generationer varav många hade utbildats i byggnaden. Att riva Flickläroverket innebar att göra sig av med ett flerdubbelt och mångtydigt kvinnoarv. Frågan är vad kvinnors minnen

betyder i en stad som Göteborg? Boken är en antologi som innehåller foton, berättelser och betraktelser av ett tjugotal konstnärer och forskare. En av konstens viktigaste uppgifter är att fungera som minnesbärare över tid och rum. Bland annat beskrivs återskapandet av *Bågdansen* och räddningen av Nils Nilssons muralmålning *Dansen*.

– Bland bokens författare finns även kompositören Louisa Palmi som några veckor före rivningen spelade in vardagliga ljud i byggnaden. Materialet finns i ett ljudarkiv som går att nå via en webbsida om boken med filmade dokumentationer från minnesdagarna.

Men boken har större anspråk än att bara berätta Flickläroverkets historia, förklarar Monica Sand.

– Vi vill ställa frågan om vad vi gör med våra städer, vilka minnen som anses värda att bevara och för vem framtidens stad är till. Valhallabadet ska rivas, Oceana har brunnit ner, Västlänken är förse-nad liksom bygget av Konstnärliga fakultetens nya hus. Överallt ser vi ruiner från framtiden.

Staden är ett långtidsminne som överskrider våra privata hågkomster, påpekar Monica Sand.

– I Göteborg rivs för att bygga hotell och arenor som ska locka turister. Men staden måste också ha plats för sina egna invånare, med rum som alla har tillgång till utan att behöva betala.

För mer information: <https://playingthespace.wordpress.com>.

Frågan

Vilken är GU:s vackraste plats?

– Jonsereds herrgård! En demokratisk intellektuell plats för samverkan som öppnar fönstren på vid gavel mellan akademien och övriga samhället – mitt i Bokedalens undersköna naturreservat, med prisbelönta Jonsereds trädgårdar, biologisk mångfald och pampig utsikt över sjön Aspen. Både herrgården och angränsande skivresidenset Villa Martinson är idealiska rum för idéarbete, skrivro och reflektion. En fantastisk plats att utifrån forskning jobba med samtidens utmaningar på!

Anna Falkenland, programsamordnare Jonsereds herrgård

– Vyn över Lindholmen (med institutionen för tillämpad IT och fakultetskansliet) när man åker över med färjan från Stenpiren. Detta myller av aktivitet med alla studenter, entreprenörer och företag på Lindholmen är ju en innovationsmiljö i världsklass – vackert!

Jonas Rimbäck, innovationsrådgivare, FIK

– Jag älskar stranden på Saltö, det är en av de vackraste platser jag vet. Hit brukar jag ta studenter, besökare och barnens sommarläbb för att de ska få upptäcka allt liv i havet med vadarbyxor, häv och hink. Men jag tar också gärna en lunchpromenad till stranden för att plocka mussel- och snäckskal eller bara sitta och lyssna på vågorna.

Maria Bodin, projektsamordnare, institutionen för marina vetenskaper

– Just nu är HSM evakuerat från Artisten på grund av bygget av det nya kvarteret Konstnärliga.

– En plats som jag saknar mycket från Artisten är Ohlinsalen, eller i dagligt tal Orgelsalen: väggar och golv i ljust trä, en stor takhöjd, vackert ljus från högt belägna fönster samt en akustik med varm och lång efterklang. När jag kommer in i detta rum ensam och tar en ton på min saxofon, känner jag förundran!

Anders Hagberg, professor i musikalisk gestaltning

– Jag tycker att Samhällsvetenskapliga biblioteket som byggnad och hur det är placerat vid den fina Hagaparken är den vackraste platsen på GU. Jag bor och jobbar i närheten och tittar alltid på byggnaden när jag passerar.

Anna Bendz, docent vid statsvetenskapliga institutionen

Ny stationschef på Tjärnö

För drygt tjugo år sedan kom Marina Panova till Tjärnö marina laboratorium för första gången. Då som utbytesstudent och utan planer på att stanna någon längre tid. Men livet kan ta oväntade vägar. Marina blev doktorand och inledde en karriär som forskare vid institutionen för marina vetenskaper. Vid årsskiftet efterträdde hon Kerstin Johannesson som stationschef.

Varför vill du jobba som stationschef på Tjärnö-laboratoriet?

- För att Tjärnö är en fantastisk arbetsplats med underbara människor! Stationen betyder mycket för mig. Jag har varit på Tjärnö i drygt 20 år, och är helt övertygad om att den har ett väldigt stort värde för den forskning, utbildning och samverkan som bedrivs på vårt universitet, och kan bidra ännu mer i framtiden.

Vad har du gjort tidigare?

- Jag läste biologi på universitetet i Sankt Petersburg innan jag kom till Sverige och

började jobba med genetik hos marina organismer. De senaste fem åren har jag jobbat med utvecklingen av e-dna (miljö-dna) som verktyg för miljöövervakning i havet. Jag har också varit studierektor för vår institution i fem år, och sedan två år tillbaka är jag vice föreståndare för Centrum för hav och samhälle vid GU.

När kom du till Tjärnö första gången?

- Jag kom som utbytesstudent till Tjärnö 1999 för att tillsammans med Kerstin Johannesson jobba med genetik hos strandsnäckor. 2003

fick jag en doktorandtjänst. Tjärnö var på den tiden ett av få ställen i världen där man studerade genetik hos marina organismer. Jag hade dock inga planer på att stanna.

Kommer du att hinna med någon forskning nu?

- Ja, det är planen! Det är viktigt både för Tjärnö och för Centrum för hav och samhälle att jag har en fot kvar i forskningen. Jag kommer att fortsätta jobba med e-dna-undersökningar i havet, till exempel hur biodiversiteten påverkas av mussel- och algodlingar.

Vad gör du på fritiden?

- Jag är som vår katt - ute på sommaren och inne på vintern. På sommaren odlar jag grönsaker, jobbar i trädgården, promenerar i skogen och åker till havet. På vintern myser jag inne med böcker, tv, pussel och olika hemmaprojekt. Vårt hus fyller 100 nästa år och det finns alltid något att reparera. Och jag har alltid min hund med mig, både i skogen och i soffan.

Intervju och foto:
Susanne Liljenström

Hamlet

Pjäsernas pjäs

Premiär 6 april på Stora Scen

AV William Shakespeare ÖVERSÄTTNING,
BEARBETNING & REGI Kristina Hagström-Ståhl

stadsteatern.goteborg.se

Göteborgs
Stadsteater

Utsikten

Kanske har jag GU:s tråkigaste utsikt! Jag jobbar nämligen på Rosenlundsgatan 4, med utsikt över Rosenlundsverkets stora skorsten. Jag kom nyligen tillbaka efter en lång föräldraledighet. Innan

dess hade jag gröna växter och en ljusslinga i fönstret på mitt rum. Nu har jag inte hunnit längre än att hänga upp bilder på Nick Cave och Patti Smith. Någon skänkte sticklingar uppe i lunchrummet, som nu står i ett glas och vattenrotas. Jag tror det är en Dr. Westerlund, men jag är ingen expert på pelargoner. När det blir varmare ute ska jag ta hit fler växter som kan ge lite färg mot den annars så färglösa utsikten. Några av oss som jobbar på Rosenlundsgatan har turen att få sitta med utsikt över älven, Esperantoplatsen, mot Järntorget, eller kanalen. De har, från sin arbetsplats, kunnat följa byggerna av bland annat Karlartornet och Hotell Draken. Spännande! Men de flesta av oss har rum åt andra hållet. Från vissa fönster ser man Carolus Rex och det borgliknande bostadshuset uppe på Arsenalsgatan. När den gamla gasklockan revs 2017 hoppades jag och mina kollegor att de pilgrimsfalkar som häckade där skulle välja att flytta till Rosenlundsverket. Tänk vilket lyft det vore om vi ibland fick se rovfåglar segla runt den långa skorstenen. Platsen var perfekt enligt specialisterna som placerat ut bolådor åt fåglarna. Falkarna var tyvärr av annan åsikt och jag vill minnas att de i stället bosatte sig på Eriksbergsdockan. Så utsikten förblev den samma. Ibland är himlen blå. Ofta är den grå.

Johanna Warhammar

Antagningshandläggare, Utbildningsenheten

Vill du nå makthavare med din forskning? Strategiskt stärka samverkan i tider av samhällsomvälvningar?

Vi utvecklar tillsammans
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

Foto: Johan Wingborg

▲ Var? Vem? När?

- Masspektrometri-labb på Proteomics Core Facility.
- Biträdande forskare Johannes Fuchs, forskare Evelin Berger, forskare Liisa Arike, enhetschef Carina Sihlbom Wallem, samt forskare Ekaterina Mirgorodskaya.
- Tisdagen den 16 januari 2024.

▲ Kort beskrivning

Proteomics är en teknikplattform vid Core Facilities, Sahlgrenska akademien, som erbjuder vetenskaplig expertis och avancerad instrumentering för proteomikstudier inom medicin och life science. På bilden ser vi enhetschef Carina Sihlbom Wallem (längst bak i bild) och hennes kollegor som är i full gång med

att kalibrera och starta MS-analyser för bland annat proteinidentifiering, karaktärisering av post-translationella modifieringar (fosforylering, glykosylering med mera), proteininteraktionsanalys, studier av biologiska processer och identifiering av biomarkörer.